

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**ROČNÍ OBDOBÍ A JEJICH TRADICE JAKO
NÁMĚTY A INSPIRACE PRO HUDEBNÍ
PEDAGOGY**

Veronika Ševelová

Vedoucí práce: PaedDr. Lena Pulchertová, Ph.D.

Olomouc 2017

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně na základě uvedené literatury a pramenů.

V Olomouci 2017

.....

Děkuji PaedDr. Leně Pulchertové, Ph.D. za odborné vedení práce a cenné připomínky. Také děkuji mé rodině a partnerovi, kteří mě po celou dobu psaní práce podporovali.

Obsah

Úvod	5
1. Termín roční období.....	7
1.1 Geografická podstata vzniku ročních období.....	7
1.2 Podnebné pásy.....	8
2. Chod přírody a společnosti podmíněný existencí střídání ročních období.....	11
2.1 Jaro	12
2.2 Léto	17
2.3 Podzim.....	22
2.4 Zima	28
3. Svátky podle křesťanského kalendáře.....	32
3.1 Křesťanský kalendář svátků	35
3.2 Svátky a obyčeje podle křesťanského kalendáře.....	36
4. Písničky s tematikou ročních dob.....	47
4.1 Písně s tematikou ročních dob.....	48
4.2. Komentář k písním s tematikou ročních dob	48
4.3. Žánrová charakteristika písní s tematikou ročních dob.....	54
5. Návrh na realizaci tematického hudebního bloku	57
Závěr	66
Shrnutí	68
Summary.....	69
Seznam pramenů a literatury	70

PŘÍLOHY

ANOTACE

Úvod

Inspirací pro výběr tématu této závěrečné práce se mi stalo jednak mé dvou-oborové studium učitelství hudební výchovy a geografie, a také samotná návaznost na bakalářskou práci, která byla psána v podobném experimentálním a netradičním duchu jako tato diplomová práce. Dalším neopomenutelným faktem důvodu výběru je i má vlastní zvědavost a zamýšlení se nad procesem střídání ročních dob z hlediska společnosti a lidského jedince, jakožto tvůrce tradic a písní s tímto tématem.

Cílem práce bude především poukázat na svátky a tradice probíhající v jednotlivých ročních obdobích a následné zmínění jejich odrazu v písních, které budou poté na základě určitých kritérií rozčleněny a rozpracovány.

Dílním cílem bude vypracování ukázkového návrhu hodin s tematikou ročních dob, který může být využit v hodinách hudební výchovy, či se stát inspirací pro další hudební pedagogy.

Diplomová práce bude rozdělena do pěti kapitol. V první kapitole se budeme zabývat geografickými termíny zaměřenými na vysvětlení samotného procesu oběhu Země kolem Slunce a sklonu zemské osy, jakožto činitele vzniku střídání ročních dob. V neposlední řadě bude v této kapitole nastíněna také stručná charakteristika jednotlivých podnebných pásů.

Druhá kapitola bude zaměřena již na popis jednotlivých ročních období, přičemž se zde nejprve zaměříme na přírodovědnou stránku a následně promítneme povahu jednotlivých období i do sociologického rytmu lidského života a vývojové psychologie. V této části práce jsme čerpali z literatury na téma vývojové psychologie od různých autorů této vědní disciplíny. Stěžejní částí této kapitoly bude však charakteristika období z hlediska svátků a společenských zvyků prolínána tematickými písněmi a pořekadly.

Ve třetí kapitole budeme popisovat taktéž svátky a tradice, ale z hlediska církevního kalendáře a církevních svátků, pro které jsme zvláště pro přehlednost vytvořili v této části práce tabulku. Občas bylo pro nás při zařazování svátků do druhé či třetí kapitoly obtížné rozlišit, které svátky jsou ještě světské, a které už svým smyslem spadají do církevní oblasti. V neposlední řadě také zmiňujeme míru religiozity v České republice a výskyt jednotlivých náboženství v rámci Evropy.

Čtvrtá kapitola bude stěžejní částí práce a věnujeme ji písním, které se vážou k tematice ročních dob. Námi nasbírané písně budou uspořádány do přehledné tabulky

a následná práce s nimi bude poukazovat především na jejich textovou a harmonicko-melodickou složku. Také se zde pozastavíme nad členěním písní podle žánru a pokusíme se je začlenit do určité věkové kategorie. Písně byly nasbírány z běžně dostupných zpěvníků laické veřejnosti a jejich kompletní seznam je uveden na závěr v literatuře.

Poslední kapitolou nás bude provázet didaktický návrh tříhodinového bloku, určeného pro 6. třídu základní školy, přičemž se zaměříme na roční období jaro z teoretického i praktického hlediska. Budou zde popsány jednotlivé cíle, pomůcky, věkové rozhraní, časové rozpětí jednotlivých hodin, průřezová témata a mezipředmětové vztahy. Hodiny na sebe tematicky navazují, ale je možno je provést i samostatně.

Jsme si vědomi toho, že práce nemusí mít definitivní a komplexní podobu, jelikož jsme nečerpali ze všech existujících zpěvníků a neděláme si tedy nárok na kompletnost. Co však může být hlavním přínosem této práce je především jistý zdroj inspirace a námětu jak pro učitele hudební výchovy, tak i pro další hudební pedagogy. Dalším přínosem této práce může být i důkaz úzkého prolínání předmětů hudební výchova a zeměpis, které může být pro mnohé z nás těžko představitelné. V následujících řádcích však ukazujeme, že i u takto vzdálených předmětů lze uplatnit mezipředmětové vztahy a průřezová témata.

1. Termín roční období

Úvodní kapitola této diplomové práce je zaměřena především na vysvětlení určitých termínů spjatých s tematikou ročních období.

Nejprve budou vysvětleny podle geografické terminologie dva pojmy a to sklon zemské osy a oběh Země kolem Slunce, jelikož tyto dva děje se přímo podílí na vzniku ročních období. V této části práce bude také popsán vznik podnebných pásů. Protože střídání ročních období je nejvíce znatelné v mírném pásu, nese další podkapitola název *Charakteristika mírného pásu*, kde se stručně s tímto pojmem seznámíme.

1.1 Geografická podstata vzniku ročních období

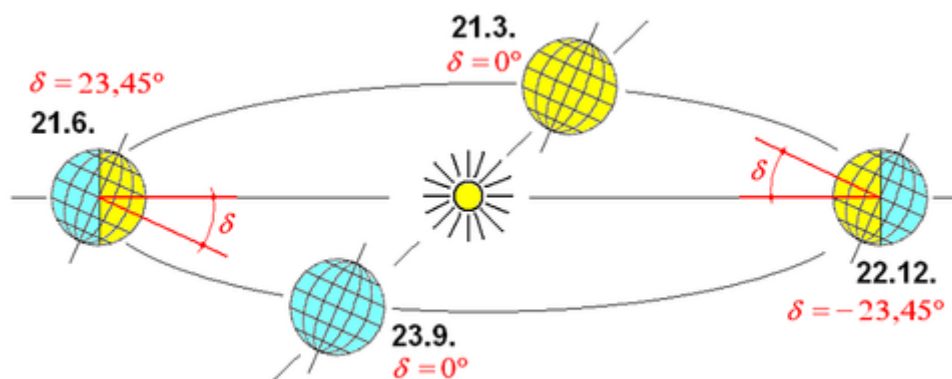
Náš domov, kolébka lidstva, zelená planeta. I takto náš lidský druh může označit těleso ve tvaru koule, které brázdí vesmírem už několik miliard let a jmenuje se Země. To, že tato planeta vznikla pomocí určitých procesů, vědí lidé už od útlého dětství a neméně pozoruhodné jsou i procesy, které se utváří na jejím samém povrchu. Pro tuto podkapitulu jsme vyčlenili jeden z nejdůležitějších dějů, a to je sklon zemské osy a v jeho důsledku střídání ročních období, které významně ovlivňuje nejen přírodní jevy, ale také způsob života lidí a s ním spjaté zvyklosti, obyčeje a případně i tradice či svátky.

Pro pochopení vzniku ročních období je nutno chápat dva procesy, které planeta Země vykonává. Stejně jako i mnohé další planety sluneční soustavy obíhá ta naše kolem Slunce po dráze, která se nazývá ekliptika a nese tvar elipsy. Tento první děj je způsoben přitažlivou silou Slunce díky jeho mnohonásobně větší hmotnosti. Slunce však nestojí v samém středu ekliptiky Země, nýbrž počátkem ledna je Země Slunci blíže (přísluní) a počátkem července dále (odsluní). Zde je nutné zdůraznit, že vzdálenost od Slunce není určující pro střídání ročních období na Zemi, jak si někteří lidé myslí.¹ To, co ve skutečnosti tento proces způsobuje, je zcela jiný děj, a tím je existence a sklon zemské osy, která s rovinou ekliptiky po celou dobu oběhu svírá úhel 66,55°. Když tedy Země obíhá kolem Slunce, je její zemská osa strnule v jedné

---

¹ Proč se střídají roční období. Informační systém Masarykovy univerzity: Studijní materiály [online]. Brno: Masarykova univerzita, 1999 [cit. 2016-11-26]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1441/podzim2007/ZS1BK_IVZ1/um/04.Proc_se_stridaji_rocni_obdobi.pdf?lang=en

rovině (viz obr. 1.). Díky těmto dvěma jevům jsou různá místa na Zemi ozařována rozdílnou intenzitou slunečního záření, což způsobuje vznik podnebných pásů a také střídání ročních období, která jsou nejvíce znatelná v mírném a polárním podnebném pásu.

Obr. 1.: Schéma oběhu Země kolem Slunce. (Dostupné z: <http://stavba.tzb-info.cz/denni-osvetleni-a-osluneni/8381-deklinace-slunce-v-prubehu-desetileti>)

1.2 Podnebné pásy

Přírodní procesy spjaté s pohyby Země se určitým způsobem projevují ve všech podnebných pásích. Pohyby Země však nejsou jediné, které podobu jednotlivých pásů utváří, ale existuje zde řada dalších klimatografických činitelů. V důsledku tohoto komplexního spolupůsobení uvedených vlivů, můžeme na Zemi vymezit základní podnebné pásy – mírný, tropický, polární. Mezi tyto hlavní podnebné pásy se vkládají pásy přechodné – subtropický a subpolární.²

² DEMEK, Jaromír, Vít VOŽENÍLEK a Miroslav VYSOUDIL. *Geografie 1: Fyzickogeografická část*. Praha: Pedagogické nakladatelství, 2001. s. 44, 45. ISBN 80-85937-73-5.

Obr. 2.: Schéma vymezení základních podnebných pásů. (Dostupné z: <http://malotridka.lusa.cz/vlastiveda/evropa/planeta-zeme/>)

Tropický pás

Rozkládá se kolem rovníku, mezi oběma obratníky a zaujímá 40% plochy zemského povrchu. Díky vysoké intenzitě přímého slunečního záření, je zde po celý rok velmi teplé podnebí. Kolem rovníku se vzduch neustále otepluje a vstoupá vzhůru, kde se následně ochlazuje. V důsledku tohoto pak vznikají silné bouřky. Důvodem pravidelných dešťů jsou potom stále vzdušné proudy pasáty, které vanou směrem od obratníků k rovníku. Tyto podmínky umožňují v tropickém pásu kolem rovníku nepřetržitě vegetační období a vznik deštných tropických lesů s rozmanitými druhy rostlin i živočišstva.

Do tropického podnebného pásu patří neodmyslitelně také oblasti suššího rázu (pouště, polopouště, savany, stepi). Rozkládají se většinou kolem obratníků a jsou o dešťové srážky ochuzeny z důvodu vanoucího pasátu směrem od rovníku k obratníkům, který není dostatečně nasycen vodními parami.

Z hlediska obyvatelstva a jeho tradic v tomto podnebném pásu můžeme obecně říci, že převládá styl individuálního zastoupení různých kmenů, nomádů či náboženských menšin, které mají své vlastní mnohaleté tradice.

Mírný pás

Tento podnebný pás se nachází mezi polárním a tropickým podnebným pásem a bude pro nás určující, jelikož je charakteristický střídáním ročních období tedy jarem, létem, podzimem a zimou. Dalším jeho rysem je také časté střídání počasí a typická fauna a flóra, které se musely těmto neustále měnícím se cyklům přizpůsobit.

Mírný pás zaujímá 52% zemského povrchu a režim srážek a teploty vzduchu je velmi rozdílný v závislosti na geografické poloze dané oblasti. Nachází se zde několik biomů od listnatých a smíšených lesů, tajg až po stepi.

Charakteristické pravidelné střídání ročních dob zde ovlivňuje celou biosféru. Zvířata se na zimu adaptují migrací nebo zimním spánkem. Rostliny nejvíce rostou v období jara a léta a například stromy shazují na podzim listy. Přizpůsobení se na měnící se podmínky neminulo ani obyvatelstvo, které tomuto přírodnímu cyklu postupem času uzpůsobilo svůj životní styl a v návaznosti na to došlo ke vzniku různých zvyklostí, obyčejů, svátků a tradic, které se dodnes na mnoha místech mírného pásu dodržují.

Mírný pás pro nás hraje v této diplomové práci klíčovou roli, jelikož se zaměříme na tradice a přírodní procesy spjaté s Českou republikou, která se v tomto podnebném pásmu nachází.

Polární pás

Díky nejnižší intenzitě dopadajícího slunečního záření je polární pás charakteristický nízkými teplotami a rozsáhlým zaledněním s trvale nebo sezóně zamrzlou mořskou hladinou. Rostlinstvo a živočišstvo je zde chudé na druhy i počty a život je soustředěn spíše v moři. Z hlediska obyvatelstva zde žije jen nepatrné množství lidí, kteří se žijí hlavně rybolovem. Mezi nejznámější menšinu, která v polárním pásmu stále dodržuje jisté tradice, patří Inuité (Eskymáci). Žijí převážně na Sibiři, Aljašce a v Grónsku.³

---

³ BIČÍK, Ivan a kol. *Příroda a lidé Země: Učebnice zeměpisu pro střední školy*. Praha: Nakladatelství České geografické společnosti, 2001. ISBN 80-85937-73-5.

2. Chod přírody a společnosti podmíněný existencí střídání ročních období

Každý starší člověk, který se ohlédne zpět na svůj život, byl jednou malá batole, které se postupně vyvinulo v dospělého člověka a teď jej jako každého živého tvora na Zemi čeká jednoho dne smrt. Stejně tak i každé poupě jednou vykvete v překrásný květ, a poté uschne nebo uvadne, a i teplé léto jednou pomine a nastane studená zima. Ač se to možná na první pohled nezdá, lidé jsou s těmito přírodními procesy spjati nejen od samého narození ve smyslu dozrávání a stárnutí, ale také už od prvních ranních hodin nového dne. Příroda venku nás začne probouzet bílým světlem, mnohdy i slunečními paprsky a cvrlikajícími ptáky a my toto všechno můžeme přirovnat k novorozenci, který se narodí a poprvé spatří světlo světa. Vrchol dne s námi příroda zpečetí svou důstojnou stálostí a jakýmsi denním stereotypem, který je občas vyrušen změnami počasí stejně tak jako vrchol středního věku dospělého člověka, kdy v této životní etapě prožívá také určitý typ ustálení a stereotypu s jen občasnými změnami.

Večer nás poté příroda utiší svým klidem a především černou tmou, která nás podněcuje jít spát a ve stejné tichosti a klidu i většina z nás ve stáří odchází z tohoto světa na tzv. druhý břeh.

Vše na světě podléhá určitým zákonitostem, jakémusi koloběhu života a vývoji, který chápeme jako řadu určitých změn nastávajících v zákonitém pořadí.⁴

V této kapitole se budeme těmito změnami zabývat především z hlediska střídání ročního období a jeho odrazu na chodu přírody, společnosti, i vývoje člověka, které jsou s tímto jevem velmi úzce spjaty. V rámci společnosti si také nastíníme některé tradice a obyčeje, které lidé v souladu s tímto jevem vytvořili a dodnes je dodržují, přičemž se zaměříme na Českou republiku.

Kapitola je rozčleněna do čtyř podkapitol podle názvů jednotlivých ročních období. Jednotlivá stádia ontogeneze jsme rozdělili podle teorií věhlasných psychologů prof. Josefa Langmeiera a PhDr. Dany Krejčířové.⁵

---

⁴ ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem: Vývojová psychologie*. 3. Praha: Portál, 2014. s. 21. ISBN 978-80-262-0772-6.

⁵ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2. Praha 7: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1284-9.

2.1 Jaro

Paralelu vývoje jara a ontogeneze lidského jedince spatřujeme v těchto vývojových obdobích:

prenatální období – novorozenecké období – kojenecké období – batolecí období - předškolní období – mladší školní období – období dospívání

Z astronomického hlediska začíná jaro jarní rovnodenností 20. března a končí letním slunovratem 24. června. Den i noc jsou v den jarní rovnodennosti stejně dlouhé a od toho okamžiku se začnou dny prodlužovat. Příroda se pomalu ale jistě probouzí z dlouhého zimního spánku a začne navracet krajině život. Rostliny si razí cestu na zemský povrch novými výhonky, stromy pučí a začínají se znovu zelenat. Řeky, jezera a vše, co bylo pokryto ledem, pod prvními hřejivými paprsky slunce roztaje a dá vláhu v podobě vody celé krajině. Pro zvířata je období jara ve znamení páření a přivedení nového života na svět. Vše je jako znovuzrozené, mladé a nevinné. A přesně takový je z počátku vývoje lidského jedince i člověk.

Pokud chceme jaro přirovnat podle vývojové psychologie k vývojovým etapám člověka, budeme se řídit teorií vybraného slavného psychologa. V našem případě jsme použili teorii a dělení podle prof. Josefa Langmeiera a PhDr. Dany Krejčířové, kdy se v rámci jara budeme pohybovat v etapách od prenatálního období až do konce období dospívání (tj. 0-22 let).⁶ Jestliže jejich teorii velmi stručně shrneme a prolne s přírodními zákonitostmi probíhajícími na jaře, začneme u embrya, ze kterého se postupně vyvíjí v matčině lůně lidský jedinec, stejně tak jako ze semínka rostliny malé poupě. Dítě postupně dozrává v mladého jedince a v poslední etapě, tedy adolescenci, je schopné samostatně přemýšlet a ovládat své tělo. Stádium můžeme označit také jako stadium růstu neboli integrační období.⁷ Jedinec je však v těchto prvopočátečních fázích života z většiny času pořád ještě závislý na svých rodičích, kteří jej cestou k dospělosti provádí. Stejně je to i u zvířat a jejich potomků. Ti se musí během jara naučit samostatně jíst, chodit či létat a jejich těla postupně dozrávají fyzické zdatnosti.

---

⁶ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2. Praha 7: Grada Publishing, 2006. s. 23-164. ISBN 80-247-1284-9.

⁷ THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: Proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015. s. 311. ISBN 978-80-262-0714-6.

Již na začátku jsme si řekli, že se dny postupně prodlužují a noci zkracují. Možná bychom toto prodlužování dní mohli přirovnat k jakémusi právě začátku vývinu síly nového člověka, která se den ode dne stále zvětšuje přesně tak, jako délka bílého dne postupem roku.

Z hlediska sociologického a periodizace se zaměřením k životním postojům, společenským rolím a cílům člověka můžeme vyměřit období prenatalní až adolescence dle psycholožky Charlotte Bühlerové, jako období *bez zaměření*.⁸ Lze jej chápat jako stálé hledání životní cesty a ujasňování svých postojů a cílů.

Nyní se zaměříme na spjatost střídání ročních období s chodem společnosti. Jaro je ve všech směrech počátkem něčeho nového. Je to osvobozující nádech po zimě, čas lásky, pohody a naděje na lepší zítřky. Lidé se s přibývajícimi teplotami, které způsobuje přiklánění severní polokoule k Slunci, méně oblékají a uvítávají jaro různými zvyky, jak s křesťanským podtextem (viz. kapitola č. 3), tak tím světským. Z těch světských je to například přetáčení času na čas letní, které se děje poslední březnovou nedělí. V souvislosti s tímto zvykem nás může napadnout pořekadlo *Na Hromnice o hodinu více*. Svátek Hromnice se však slaví 2. února a pořekadlo vyjadřuje přelom času zimy a jara z hlediska prodlužování dnů a zkracování nocí. Při postupném ohřívání nejen vzduchu, ale i půdy, je na čase v březnu započít první jarní práci, a tou je orba. S ní je spjaté další pořekadlo *Na svatého Řehoře čáp letí přes moře, žába hubu otevře, líný sedlák, který neoře*. Z tohoto pořekadla, které připadá na svátek svatého Řehoře 20. března, je cítit již symbolika předjarní vesnice a reaguje na první jarní práci.

Nejvýznamnějším svátkem jara, který slaví věřící i světci, jsou Velikonoce. Z křesťanského hlediska jsou podrobněji popsány v kapitole č. 3 a my si zde zmíníme alespoň některé světské zvyky, které se ve velikonočním období odehrávají. Především to je velký jarní úklid domu a úprava zahrádky. Období kolem Velkého pátku bývalo spjato s magickými pověrami o čarodějnicích a zlých duších. Symbolickými předměty pro Velikonoční pondělí bývá hlavně pomlázka a vajíčko. Pomlázka pochází údajně ze slova „pomlazení“, které mělo být pozitivním důsledkem onoho známého šlehání dívek vrbovými pruty. Tyto zelené pruty jsou symbolem pozitivní souhry živlů – účinek vody, slunce a země. Podle magických pověr se díky doteku proutku přenáší síla těchto živlů dál. Druhý typický velikonoční předmět je vejce. Vejce samo o sobě symbolizuje rodící se život a znak přicházejícího jara. Dalšími zvyky jsou např. pečení sladkého

---

⁸ THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: Proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015. s. 313. ISBN 978-80-262-0714-6.

beránka nebo mazance.⁹

Jedním z dalších lidových obyčejů prováděných tradičně i dnes patří čištění studánek. Smyslem tradice je studánky v lesích očistit od bláta a listí, ale také zahnat zlé moci a tento akt provádí z největší části mladé dívky. Obřadu očištění studánek předchází nejprve průvod v lidových krojích směrem ke studánce a zpěv písní s různými tanci, například *Proplétala jsem, Teč vodičko, Až bude máje*.¹⁰ Tento zvyk je dnes prováděn především v kraji Vysočina a obřad čištění vykonávají velmi mladé dívky jako znamení čistoty a neposkvrněnosti.¹¹ Zde můžeme vidět jistou spojitost s ročním obdobím jaro jako nedozrálou, čistou a mladistvou část roku. Zvykem čištění studánek se nechal inspirovat věhlasný hudební skladatel Bohuslav Martinů, jemuž se tento zvyk tak zalíbil, že na jeho počest složil hudební skladbu *Otevírání studánek*.

Obr. 3.: Obřad Otevírání studánek. (Dostupné z: <http://www.ireceptar.cz/zajimavosti/tipy-na-vylet/otvirani-studanek-cisteni-pramenu-pekny-lidovy-zvyk-slavnost-i-kantata/>)

---

⁹ LANDHAMMEROVÁ, Jiřina. *Čtvero ročních dob: V lidové tradici*. Havlíčkův Brod: Petrklíč, 2008. s. 36, 37. ISBN 978-80-7229-171-7.

¹⁰ Otvírání studánek. In: *Metodický list Lísky pro učitele* [online]. Vsetín: Líska, 2012 [cit. 2016-11-27]. Dostupné z: file:///C:/Users/Veronika/Downloads/Metodicky_list_60-otvirani_studanek.pdf

¹¹ LANDHAMMEROVÁ, Jiřina. *Čtvero ročních dob: V lidové tradici*. Havlíčkův Brod: Petrklíč, 2008. s. 65. ISBN 978-80-7229-171-7.

OTVÍRÁNÍ STUDÁNEK

OPENING THE WELLS

DAS MAIFEST DER BRÜNNLEIN

B. MARTINŮ (1890-1939)

Recitativ (Znaký klar)

Písně o studánce rubínové. Verše napsal Miloslav Bureš a hudbu Bohuslav Martinů, oba z Poličky. Martinů věnoval skladbu básníkovi za jeho lásku k studánkám. Obsa ji věnuje Polička, Vysočina, Sýkovec a Třem studáním. Napsáno v roce 1935.

Recitation (Bassus / solo)

Songs of the ruby woodland spring. The words were written by Miloslav Bureš and the music by Bohuslav Martinů, both of them natives of Polička. Martinů dedicated this work to Bureš in return for the love the poet feels for the woodland wells. Both dedicated their songs to Polička, the Moravian Highlands, Sýkovec and the Three Wells. Written in the year 1935.

Rezitation (Frasentimmer)

Gesänge vom Brünnelein. Verse verfäkt von Miloslav Bureš, Musik von Bohuslav Martinů, beiden aus Polička. Martinů widmete die Komposition dem Dichter für dessen Liebe zu den Brünnelein. Beide widmen sie Polička, der Vysočina, dem Sýkovec und dem Dreihraun. Geschrieben im Jahre 1935.

Poco allegretto

Soprano solo
Alto solo
Baryton solo
Soprani
Alti
Violino I.
Violino II.
Viola
Piano

Polhoavst jdyckst kopti je podic zakazn zakazn.
Vervielfältigen jeglicher Art sind gesetzlich verboten.
Any unauthorized reproduction is prohibited by law.

© 1956 Bärenreiter Edition Supraphon Praha

H 2122

S.
A.
Viol. I.
Viol. II.
Via
Piano

Moderato

S.
A.
Viol. I.
Viol. II.
Via
Piano

Když stu - dán - ku o - stru - ku vy - či - si - li,
When the pool and the rill were clear and free there
Als die Kla - re nicht mehr war schlamm - um - fan - gen,
When the pool was clear and free there
Když stu - dán - ku vy - či - si - li,
When the pool was clear and free there
Als wie kla - re nicht schlamm - um - fan - gen,
When the pool was clear and free there

vy - trysko z hl - bi - to - lík u - ta - je - ná - sí - ly, za se vo - dy
burst from the depths a flood of hid - den strength and power, the spellbound banks
bell aus den Tie - fen lang - ge - hebt - te Kräf - te sprangen, schwellt der Quell hoch,

Obr.4, 5.: Notová ukázka skladby Otevírání studánek od Bohuslava Martinů. (Dostupné z: <https://www.clarina.cz/otvirani-studane-k-bohuslav-martinu-ssa-partitura-instrumentalni-hlasy>)

Dalším obyčejem, který má sloužit jako ochrana před zlými silami, je stavění májek na návších, ale také u domů svobodných dívek, které se zalíbily některému z chlapců.

Obyčeje a zvyky spjaté se zaháněním jarních zlých sil ukončuje jeden v dnešní době nejoblíbenější zvyk, a tím je pálení čarodějnic. Noc z 30. dubna na 1. května zvaná filipojakubská byla od dávných dob ve znamení nejintenzivnějšího působení zlých mocí. Lidé věřili, že kolem nich poletuje největší množství čarodějnic a slétávají se na tzv. *sabat*. Tato víra v nečisté síly se později vyvinula v pověru, která se pojila s rozličnými praktikami a způsoby, jak tyto síly zastrašit či zničit.¹² V dnešní době je přístup k této pověře více benevolentní a zvyk je organizován spíše v rámci dětských oslav. Děti si vyrobí kostým čarodějnice a ve společenských venkovních prostorech vesnice se postaví vatra, na které je později upálena maškara čarodějnice. Odpoledne před upálením je doprovázeno různými hrami pro děti a zpěvem písniček, například *Babucha*, *Čarodějnice*, *Noc magie*, *Havárie na koštěti*, *Ó Adéla*. Večer probíhá oslavami dospělých do ranních hodin.

Na zvyk pálení čarodějnic navazuje den 1. května neboli první máj. Tento den je oslavován jako čas lásky a milenců. Zvykem je políbit na prvního máje dívku pod rozkvetlým stromem, aby podle pověry do roka neuschla. Dříve zvyk předznamenával nadcházející svatbu zamilovaných, avšak dnes je toto rčení značně uvolněnější a spíše symbolické.¹³

Naše první roční období – jaro – uzavírá den letního slunovratu 21. června, který je zároveň nejdelším dnem v roce a nástupem léta. Do tohoto dne však musela poloha Slunce a Země, která nejdelší den v roce zapříčinila postupně dozrát, stejně jako dítě v dospělém mladém jedinci, zmrzlá zimní příroda do nekončených lán zeleně nebo zvířecí mládě v postupně samostatnou bytost. Jaro ve znamení růstu a prvních krůčků předznamenává další období, kde je vše o čem jsme v těchto řádcích psali již zcela vyvinuto. Jen tradice a svátky v lidské společnosti nikam výrazně nedozrávají. Co se mění je pouze jejich charakter, který je závislý na postavení těchto tradic v roce.

Závěrem si zmiňme několik písni na téma jaro, například *A když přijde na jaro pohoda*, *Mája*, *O jaru*, *Mlád'ata*, *Jarní tání*, *Jarní kurýr*, *Pomlázka*, *Květen nebo máj*.

---

¹² Pálení čarodějnic - původ a historie. *České - tradice.cz* [online]. Mariánské Lázně, 2016 [cit. 2017-01-21]. Dostupné z: https://www.ceske-tradice.cz/tradice/jaro/paleni-carodejnic/_zobraz=paleni-carodejnic---puvod-a-historie/_zobraz=paleni-carodejnic---puvod-a-historie

¹³ Máj - lásky čas. *České - tradice.cz* [online]. Mariánské Lázně, 2016 [cit. 2017-01-21]. Dostupné z: https://www.ceske-tradice.cz/tradice/jaro/1.maj/_zobraz=maj---lasky-cas

2.2 Léto

Paralelu vývoje léta a ontogeneze lidského jedince spatřujeme v tomto vývojovém období:

časná dospělost

Život v našich zeměpisných šířkách je velmi obohacující především proto, že zde máme tu možnost zažít rozmanité druhy počasí, a také poměrně rozsáhlou amplitudu teplot. Tím nejoblíbenějším ročním obdobím, bude však bez pochyb u většiny z nás právě léto, jakožto nejteplejší a nejslunnější část roku. Z astronomického hlediska začíná toto období letním slunovratem jednadvacátého června, kdy sluneční paprsky dopadají kolmo na obratník raka a z celého roku má Slunce na naší polokouli největší deklinaci.

Díky hřejivým paprskům Slunce a teplotám pohybujících se někdy i nad 30 °C se může příroda v naší vlasti projevit a ukázat v celé své síle a kráse. Krajina překypuje zelení, na stromech plně obsypaných listím raší první plody a rostliny hrají těmi nejkrásnějšími barvami. Zvířata zažívají období největší energie a hojnosti potravy. Mnohá z jejich mláďat už nejsou malé nesamostatné bytosti, ale hravě zvládnou samy chodit a jíst, případně už se zcela odpoutávají od své matky.

Když opět toto teplé období hojnosti a energie promítneme do života člověka, přičemž půjdeme poslopně po etapách Langmeiera a Krejčířové, můžeme v tomto kontextu vymezit další vývojovou fázi, a tou je *časná dospělost*.¹⁴ 21. červen je den, kdy nastává nejdelší den a nejkratší noc. Mohli bychom z hlediska síly a životní energie člověka, přirovnat tento den s nejdelším slunečním svitem k právě vrcholnému období člověka v mladé dospělosti. Tělo tohoto člověka je na nejvyšší fyzické úrovni a odolnosti a právě v tomto období je schopen maximálního fyzického výkonu. 21. červen, jako nejdelší den v roce můžeme čistě filozoficky přirovnat k lidskému fyzickému maximu v jeho životě.

Přechod z dětství do dospělosti může s sebou nést řadu bouřlivých změn, které u člověka probíhají. Rychlý růst, kognitivní i emocionální dozrávání a především rozpolcené vztahy s rodiči a vidinu nejisté budoucnosti. Toto bouřlivé období, můžeme

---

¹⁴ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2. Praha 7: Grada Publishing, 2006. s. 167. ISBN 80-247-1284-9.

zasadit do kontextu s ročními obdobími jako časté bouřky, doprovázející počasí právě na přelomu jara a léta.

*Nebyl-li červen dostatečně deštivý,
dodá vodu až červenec a přidá ještě mnohé bouře.*¹⁵

Ve stručnosti je samotná mladá dospělost (20-30 let) velmi dynamickým obdobím v životě člověka. Charakteristická není jen fyzická, sociální a emocionální vyzrállost, ale především snaha osamostatnit se, najít partnera a založit rodinu.¹⁶ Mladý člověk se učí být zodpovědný za své chování a snaží se sám kráčet životem a utvářet vlastní cesty. Podobné chování můžeme, jak jsme již dříve psali, vidět u většiny mlád'at, která se v létě osamostatňují od svých matek nebo původních tlup. Celé toto období je vrcholným obdobím růstu člověka, zakládáním nukleární rodiny a plné nalezení vlastní identity. Spolu s jarem řadíme léto, co se vývoje člověka týče, do stádia vzestupného.¹⁷ Z hlediska sociálních kritérií podle Charlotte Bühlerové, můžeme označit mladší dospělost jako fázi přípravného období a specifikace zaměření.¹⁸ Období léta končí kolem dvaadvacátého září, kdy nastává podzimní rovnodennost.

V lidské společnosti je většinou období léta vnímáno jako teplotně nejpříjemnější, a proto je často vyplňováno různými dovolenými a volny v práci. Také žáci a studenti mají dva měsíce volna v podobě letních prázdnin. V dřívějších dobách byla tato volna pro děti uskutečňována z důvodů prací na poli, kde musely pomáhat svým rodinám, a tento zvyk letních prázdnin tak zůstal dodnes.

Z celého roku můžeme právě v období léta zaznamenat nejvyšší nárůst tradic a obyčejů obracejících se k dobré úrodě, jelikož se blíží čas sklizně. Také jsou stále přítomny zvyky k uctívání magie zaměřující se na dobré meteorologické podmínky či tělesnou zdatnost.¹⁹ Z těch nejznámějších začneme Svatojánskou nocí 24. června, kdy fenoménem této noci jsou tzv. svatojánské ohně. Ty se zapalují na nejvyšších místech v krajině a symbolizují obraz slunce, které je pár dní před touto tradicí v nejvyšší

---

¹⁵ MÜLLEROVÁ, Adéla. *Velká kniha českých pranostik*. Praha: Plot, 2010. s. 127. ISBN 978-80-7428-032-0.

¹⁶ THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: Proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015. s. 440. ISBN 978-80-262-0714-6.

¹⁷ ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem: Vývojová psychologie*. 3. Praha: Portál, 2014. s. 22. ISBN 978-80-262-0772-6.

¹⁸ THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: Proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015. s. 313. ISBN 978-80-262-0714-6.

¹⁹ ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. *Léto a podzim*. Olomouc: Rubico, 2006. s. 12. ISBN 80-7346-066-1.

kulminaci. Věří se, že přeskokování těchto ohňů nabíjí tělo energií, která je potřebná k práci na poli. Od této doby bude Slunce již nad obzorem čím dál níže a noci se budou nepatrně prodlužovat a dny zkracovat.²⁰ Pokud toto energické přeskokování přes ohně zasadíme do tématu vývojové psychologie, můžeme jej přirovnat k člověku v mladé dospělosti, který je ve své největší fyzické síle a následně postupné zkracování dnů od svatojánské noci zde může značit již pomalý nástup stárnutí, který se od období dospělosti odehrává.

Dalším významným letním svátkem jsou Letnice (Svatodušní svátky). Jsou to svátky, které jsou spíše spjaty s církví, ale nevylučuje se i jejich světský podtext. Do jaké míry jsou s církví spjaty popisujeme v kapitole č. 3. Nyní si nastíníme světskou podstatu těchto svátků a také to, jak se v nich odráží naše spojitost s tématem mládí a energie. Svátky Letnic nemají pevné datum, ale vypočítávají se na některý den v rozmezí od května do června. Dříve se v rámci České republiky slavily téměř všude. Obecně se uskutečňovaly ve jménu tzv. králenských slavností, kdy si chlapci z vesnice zvolili mezi sebou krále, kterého podrobovali různým zkouškám od honění až po házení do vody. Následně mu byla (pouze symbolicky) sřata hlava a byl postaven před soud. Dnes tyto slavnosti ztratily svůj původně morbidní význam, ale symbol krále zůstává dodnes. Králenským slavnostem dnes věnují pozornost už jen některé jihomoravské vesnice a my si zde stručně popíšeme tu nejznámější a nejvíce oslavovanou – Jízdu králů ve Vlčnově. Ta je organizována jako průvod chasy vesnicí na koních, kteří jsou zdobeni kvítím a nejdůležitější postavou v průvodu je již zmiňovaný král. Král zvolený chasou bývá zpravidla mladý hoch ve věku kolem 12 let. Jeho úkolem je především finanční zaopatření oslav a symbolika postavy krále. Chasníci na koních, kteří krále doprovází, srší mladistvou silou, krásou, obratností a schopností vést své koně. Jejich úkolem je vtipně bavit publikum nejrůznějšími verši a vybírat drobné peníze, které shromažďují v botě. Celá slavnost je spjata s folklórem, místními kroji a jarmarkem. Hlavní motivy této oslavy tkví v radosti a kráse, opěvování mládí a bujnosti – vše okolo jak v přírodě, tak i v lidském životě je v oslavách vrcholem zrání. Hlavními veličinami, které tento obřad propojují, jsou léto, úroda a mládí, které mají za cíl zajistit lidu blaho. Síla mládí, která z obřadů přímo srší, je zde potřebným katalyzátorem. Vyjadřují ji symbolické prvky jako je netradiční oděv, honosné věnce, kytice, prapory a stuhy. To vše protkáno muzikou, zpěvem a tancem, vytváří neskutečný tok energie, která

---

²⁰ LANDHAMMEROVÁ, Jiřina. *Čtvero ročních dob: V lidové tradici*. Havlíčkův Brod: Petrklíč, 2008. s. 55, 56. ISBN 978-80-7229-171-7.

je jak jsme již na začátku zmínili hlavní podstatou léta a mladé dospělosti.²¹ Nyní si pro ukázkou uvedme alespoň některé písně, zpívané chasníky v průvodu, například *Chodíme, chodíme hore po dědině; Chlapci vlčnovjané mají koně vrané; Nad Vlčnovem nad dědinů*. Někdy může být do období svátků Letnic řazen také zvyk čištění studánek, který je prováděn na přelomu jara a léta. My jsme jej zařadili a popsali již v ročním období jaro, jelikož je toto umístění pro nás v rámci této diplomové práce relevantnější.

Obr. 6.: *Král v Jízdě králů ve Vlčnově.* (Dostupné z: <http://zlin.cz/513930n-vcnov-zazije-tradicni-jizdu-kralu>)

Roční období léto se s rokem loučí podzimní rovnodenností 23. září, kdy jsou obě zemské polokoule ohřívány stejnou mírou slunečních paprsků a noc a den jsou stejně dlouhé. Den podzimní rovnodennosti tak předznamenává další zlomový okamžik nadcházející nové životní i přírodní kapitoly, která nás čeká v dalších řádcích.

Závěrem zmiňme alespoň krátký výčet písní s tematikou ročního období léto,

---

²¹ LANDHAMMEROVÁ, Jiřina. *Čtvero ročních dob: V lidové tradici*. Havlíčkův Brod: Petrklíč, 2008. s. 58-63. ISBN 978-80-7229-171-7.

například *Léto je prima, Letní vánek, Na okně seděla kočka, Babí léto, Září, Prázdniny u babičky, Už je tu léto, Letní ukolébavka.*

2.3 Podzim

Paralelu vývoje podzimu a ontogeneze lidského jedince spatřujeme v tomto vývojovém období:

střední a pozdní dospělost

Z astronomického hlediska začíná podzim kolem 22. září, kdy Slunce ohřívá obě zemské polokoule stejnou intenzitou, avšak nejvyšší hodnota insolace bývá zpravidla v oblastech kolem rovníku. Tím, že je síla slunečních paprsků slabší, dochází v našich zeměpisných šířkách k postupnému ochlazování a zároveň sílí proudění západních větrů, které s sebou přináší na území České republiky časté srážky. Díky těmto a několika dalším faktorům (např. i končícím letním prázdninám) může na nás období podzimu působit poněkud depresivním a smutným dojmem.

V nekonečném sledu bubnujícího deště, sílícího větru a pomalu klesajících teplot začíná kolem nás příroda měnit svou tvář a impozantně hrát všemi barvami. Především pak listí na stromech pod svou žlutočervenou rouškou naznačuje vrcholící podzim a ke konci tohoto období přirozeně padá k zemi.

Čím dříve listí opadne, tím úrodnější příští rok.

Když v říjnu listí dlouho nepadá, tuhá zima se přikrádá.²²

V zemi nás však čeká mnohá překvapení. Semínka plodin, které se na jaře zasadily, dozrály do své konečné podoby a nyní před nástupem zimy je potřeba je sklídit. Ze zvířecí říše stihla většina mláďat vyrůst v plně samostatné jedince schopné podnikat různé migrační trasy za teplejším podnebím (např. ptáci), a tím přečkat dlouhé studené období.

O Marie narození, vlaštovek tu více není.²³

---

²² MÜLLEROVÁ, Adéla. *Velká kniha českých pranostik*. Praha: Plot, 2010. s 173, 174. ISBN 978-80-7428-032-0.

²³ MÜLLEROVÁ, Adéla. *Velká kniha českých pranostik*. Praha: Plot, 2010. s.163. ISBN 978-80-7428-032-0.

Jak vidíme, zralost je s podzimem velmi úzce spjata. Můžeme jej označit za vrcholné období v roce, kdy nám příroda dává to nejlepší ze svého a my tak sklízíme to, co jsme kdysi zaseli. A sklízíme nejen zeleninu, ovoce a vše ostatní, co se dá v našich zeměpisných šířkách pěstovat, nýbrž sklízíme i vlastní celoživotní úspěchy či neúspěchy. Vrcholný podzim totiž můžeme z hlediska vývojové psychologie člověka podle Langmeiera a Krejčířové přirovnat k období střední (30-45 let) a pozdní (45-60 let) dospělosti.²⁴

Tyto fáze života jedince bývají spjaty zejména s tělesnými změnami. Pokožka již není tak pružná jako dříve a začínají se na ní objevovat první vrásky. Vlasy můžeme srovnat s padajícím listím, kdy začínají jeden po druhém padat a občas se mezi nimi objeví i pár bílých vlasů, podobně jako podzimní jinovatka v časných ranních hodinách. Stejně jako Slunce, které na podzim ztrácí svou energii, ztrácíme postupně mladistvou energii i my. Člověku ve starší dospělosti se postupně více ukládá tuk. Toto tloustnutí můžeme vidět na podzim také u zvířat, která shání potravu a připravují se tak záměrně na fázi dlouhého zimního spánku.²⁵ Naše tělo nám ukazuje, že období své největší síly má již za sebou a nyní se v něm odráží všechny zážitky a zkušenosti z předešlých dob. To co jsme ve zdánlivém mládí zasadili, nyní sklízíme, a tak máme v ideálním případě již ustálenou dobře placenou práci, rodinu s mnohdy odrostlými dětmi a dostatek životních zkušeností na to, abychom je teď s plnou vervou využili a aplikovali do svého současného života. Zralost, rozmach, úspěch a definitivní životní úlohu zasazuje do tohoto věku také psycholožka Charlotte Bühlerová, která tyto termíny aplikovala do své periodizace života podle sociálních kritérií a vyčlenila pro ně třetí a čtvrté stadium.²⁶ Podle klasifikace stadií vývoje, označujeme střední a pozdní dospělost také jako stádium sestupné.²⁷

Zpravidla ve fázi střední dospělosti může do našeho života vstoupit tzv. krize středního věku. Je to období mezi 35-45 rokem života, kdy někteří z nás prožívají psychickou krizi spjatou s otázkami smyslu života a budoucnosti, ve které budeme

---

²⁴ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2. Praha 7: Grada Publishing, 2006. s. 167. ISBN 80-247-1284-9.

²⁵ TAGHOLMOVÁ, Sally. *Čtvero ročních období*. Praha: Svojtka a kol., 2003. s. 63. ISBN 80-7237-672-1.

²⁶ THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: Proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015. s. 313. ISBN 978-80-262-0714-6.

²⁷ ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem: Vývojová psychologie*. 3. Praha: Portál, 2014. s. 22. ISBN 978-80-262-0772-6.

již jen stárnout s myšlenkami, že všechno krásné máme už za sebou.²⁸ Pokud se teď zamyslíme hlouběji nad ročním obdobím podzim, uvědomíme si, že podobné krize a deprese se často u člověka vyskytují právě v tomto období v roce. Pochmurný podzim totiž upozorňuje svým chladem na končící léto a radostné dlouhé dny plné slunce, zatímco v jeho dáli už klepe na dveře zima.

První polovina podzimu je ve znamení vrcholení sklizně, která probíhá zpravidla od začátku léta. Jsme si vědomi toho, že téma žní by bylo vhodnější zařadit do ročního období léto. V rámci naší diplomové práce jsme ho však z důvodu kontextu s tématem zařadili do podkapitoly podzim.

Žně jsou vrcholným obdobím roku, co se týče zemědělství a hospodářství. Tradiční průběh žní z církevního pohledu popisujeme v kapitole č. 3. Zde si nastíníme spojitost s chodem roku a společností. Sklizeň má několik částí, které probíhají v závislosti na době zrání plodin. První se sklízí tráva a na závěr následuje dlouhé období žní, kdy se sklízí obilí.²⁹ V dřívějších dobách daly tyto práce vzniku několika tzv. žateckých písní, které se u sklizení zpívaly. Jmenujme alespoň některé z nich, například *Žalo děvče*, *Žalo dívka trávu*. Po tomto namáhavém období prací se v druhé polovině podzimu oslavují tzv. dožínky, které jsou spojeny nejen s fyzickým a duševním odpočinkem, ale především se symbolickým poděkováním za úrodu. Samotný průběh dožinek popisujeme v kapitole č. 3, jelikož tento akt děkování je hojně provázán s církevními obřady. Jeden z mála podzimních obyčejů, který však s církví nikterak nesouvisí, je vinobraní. Sběr hroznů má kořeny v České republice už od dob středověku a zejména na jižní Moravě je doprovázen rozličnými rituály a slavnostmi.

---

²⁸ ŠPATENKOVÁ, Naděžda a Anna PETŘKOVÁ. *Psychologie dospělých*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. s. 35. ISBN 978-80-244-3662-3.

²⁹ LANDHAMMEROVÁ, Jiřina. *Čtvero ročních dob: V lidové tradici*. Havlíčkův Brod: Petrklíč, 2008. s. 66. ISBN 978-80-7229-171-7.

Tou nejznámější slavností je tzv. zarážení hory, kdy jsou vinice originálně před sklizní značeny jako výstraha zákazu vstupu nepovolaným osobám. Procesu zarážení hory předchází stejně jmenovaná taneční zábava prolínána tanečními vstupy krojované chasy, zpěvem (tradiční píseň *Už jsme horu zarazili*) a někdy i vtipnými scénkami. Obecně mají tyto slavnosti vinobraní počáteční smysl stejný jako dožínky – vyjádření díky za celoroční sklizeň.³⁰

*Svatý Václav víno chrání, po něm bude vinobraní.*³¹

Poslední výraznou podzimní zábavnou formou oslav je posvícení, kterému se na Moravě obvykle říká hody a probíhá v rozmezí měsíců září - listopad. Dnes však některé jihomoravské vesnice kvůli nepříznivému podzimnímu počasí přezazují termín hodů na některý z letních měsíců. Dříve bylo posvícení obdobím s dostatkem času a hojnosti zásob po žních, a tak je tato tradice dnes založena na hodování, návštěvách příbuzných a veselání se.³²

---

³⁰ LANDHAMMEROVÁ, Jiřina. *Čtyřero ročních dob: V lidové tradici*. Havlíčkův Brod: Petrklíč, 2008. s. 82. ISBN 978-80-7229-171-7.

³¹ MÜLLEROVÁ, Adéla. *Velká kniha českých pranostik*. Praha: Plot, 2010. s. 169. ISBN 978-80-7428-032-0.

³² PITROVÁ, Pavlína. *Český rok: Lidové tradice a zvyky*. Praha 4: Fragment, 2016. s. 42. ISBN 978-80-253-2709-8.

Obr. 7.: Krojový průvod obcí Velké Bílovice. (Dostupné z: <http://www.sazenice-revy.cz/hody-velke-bilovice>)

*Říjen a bývá studený, ale nikdy hladový.*³³

Navštěvování příbuzných na podzim neprobíhá jen při posvícení, ale také v rámci dalšího svátku – Svátku za zemřelé (Dušičky), kdy se prvního listopadu navštěvují zemřelí příbuzní na hřbitovech. Oba dva svátky, jak posvícení, tak dušičky, jsme dále podrobněji popsali v kapitole č. 3, jelikož jsme je vyčlenili jako svátky církevní. Také jsme do nich zařadili i svátek svatého Martina, na který má podle pranostik padat sníh.

Stejně jako fáze dospělosti v lidském životě je i podzim v rámci roku jakýmsi přechodovým obdobím. Nejen v reálném životě, ale také v tom hospodářském je to období zastavení, hodnocení a přepočítávání.³⁴ Zastavení a ohlížení se za tím, co jsme zasadili a sklidili, ale také vychutnávání si pohody, klidu a hlavně oslav po zdolání této namáhavé cesty. Podzim končí s úderem prvních mrazíků, které jsou pro nás z počátku stejně nepříjemné, jako první rašení hlubokých vrásek pro dospělého

³³ MÜLLEROVÁ, Adéla. *Velká kniha českých pranostik*. Praha: Plot, 2010. s. 175. ISBN 978-80-7428-032-0.

³⁴ LANDHAMMEROVÁ, Jiřina. *Čtvero ročních dob: V lidové tradici*. Havlíčkův Brod: Petrklíč, 2008. s. 79. ISBN 978-80-7229-171-7.

člověka. Postupem času si však my i člověk s vráskami na tyto nové prvně nepříjemné věci zvykneme a začneme je brát jako každodenní součást našeho života.

Na závěr zmiňme alespoň malý výčet známých podzimních písniček, například *Už je podzim; Vlastovička, Liboce sa liboce; Říjnový den, Podzim; Žalo dívča trávu; To je zlaté posvícení, Nejkrásnější období je podzim; Ach synku synku; Kosí Janko, kosí trávu; Píseň co mě učil listopad; Už je to uděláno.*

2.4 Zima

Paralelu vývoje zimy a ontogeneze lidského jedince spatřujeme v tomto vývojovém období:

stáří

Dráha oběhu Země kolem Slunce s délkou necelých 940 mil. km se již pomalu, ale jistě blíží ke konci. Severní polokoule právě vstupuje do posledního ročního období a tím je zima. Ta astronomická začíná 21. prosince zimním slunovratem a končí jarní rovnodenností 21. března. Z hlediska křesťanského kalendáře, se kterým v této diplomové práci počítáme, však začíná zima už adventním obdobím, tedy zpravidla čtvrtou nedělí v listopadu (více tabulka v kapitole č. 3). My jsme pro tuto podkapitolu použili advent také jako začátek období zimy, jelikož je tak již dlouhá léta vnímán i širokou veřejností.

Zima je období, kdy na zemský povrch v našich zeměpisných šířkách dopadá nejmenší intenzita slunečního záření a severní polokoule má od Slunce největší odklon. Díky těmto faktorům dochází u nás k typickým projevům zimy, a to především ke snížení teplot mnohdy i pod bod mrazu a v důsledku toho k přeměně horizontálních dešťových srážek na srážky sněhové. Také dny jsou nejkratší z celého roku a noci nejdelší. Všechny tyto a mnohé další okolnosti na nás lidi mohou působit poněkud únavným dojmem, avšak nejsme jediní, kteří v zimě holdují většímu množství spánku či si dopřávají pořádné porce jídla.

I příroda kolem nás se nastávajícím zimním podmínkám musí přizpůsobit. Stromy již dávno shodily všechno listí, voda v rybnících a řekách tvoří na své hladině nepropustný ledový škraloup a vše kolem nás mizí pod tíhou sněhu či štiplavého mrazivého vzduchu. Většina zvířat se obvykle ukládá k zimnímu spánku (tzv. hibernace), ve kterém je schopna přečkat celou zimu.³⁵ Všude je slyšet pokorný klid a ticho, které jakoby značilo konec něčeho starého a předznamenávalo vznik nového.

Jestliže se naposledy máme ponořit do světa filosofování a zkusit přirovnat zimu k některé vývojové fázi člověka, příhodně se nám zde nabízí závěrečná etapa, a tou je stáří. Stáří je podle Langmeiera a Krejčířové vymezeno od 65 let a nese s sebou stejnou

---

³⁵ TAGHOLMOVÁ, Sally. *Čtvero ročních období*. Praha: Svojtka a kol., 2003. s. 78. ISBN 80-7237-672-1.

míru klidu a ticha, jako právě zimní období.³⁶ Člověku se postupně ztrácí energie a má tak větší potřebu odpočívat, podobně jako již zmiňovaní živočišné ukládající se do zimního spánku. S touto poslední životní etapou je spjat ve většině případech odchod do důchodu, užívání si vnučat a všech koníčků, na které v mládí nebyl čas. Z psychologického pohledu je geront značně zpomalený v kognitivních a postřehových dovednostech a mohou se u něj objevit obavy z pomalu končícího života. Psycholožka Charlotte Bühlerová řadí stáří z hlediska periodizace života podle sociálních kritérií do páté kategorie, ve které má podle ní geront teoretický poměr k životu, probíhá u něj retrospekce a připravuje se na zakončení života.³⁷ Období stáří je také často doprovázeno mnoha nemocemi ať již fyzickými či psychickými.³⁸

Tělo stárnoucího člověka se mění stejně pozvolna jako krajina s příchodem prvních mrazíků. Přírodu pokryje bílý sníh a bílá barva se objeví i na vlasech starého člověka. Tělesná schránka chřadne čím dál více a ubývá svalové hmoty. U většiny gerontů můžeme ve vyšším věku zaznamenat apatii ze života a jakousi „utlumenost“, kterou můžeme zpozorovat i v zimní krajině pokryté sněhovou pokrývkou.

Sníh, teplota pod bodem mrazu, krátké dny a dlouhé noci. K těmto typicky zimním faktorům můžeme příznačně použít přísloví *Před Vánoci dlouhé noci, dlouho můžem spát, není slyšet vlaštoviček, jen vítr foukat.*³⁹ Všechny výše zmíněné faktory mají zásadní vliv na životy lidí a společnosti jako takové. Je potřeba se tepleji oblékat, přitápět v domech a pro plánování činností odehrávajících se venku počítat s krátkou dobou světla. Podobného omezení si můžeme všimnout u starého člověka, který musí brát při činnostech v pozdním věku v potaz stav svého pohybového aparátu a celkově nižší výdrž při fyzických činnostech.

V reálném světě českých vesničanů znamená zima dobu duchovního i tělesného odpočinku. Sklizení úrody se již dávno oslavilo posvícením a zmrzlá půda je nyní k užitku akorát tak pro děláni dětských klouzaček. Stejně jako zvířata a příroda uléhá k zimnímu spánku, i lidé mohou na sobě zaznamenat v zimě větší spavost a mnohdy i zvýšenou chuť na jídlo v důsledku možného ukládání tuku na zimu, které provádí

---

³⁶ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2. Praha 7: Grada Publishing, 2006. s. 167. ISBN 80-247-1284-9.

³⁷ THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: Proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015. s. 313. ISBN 978-80-262-0714-6.

³⁸ ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem: Vývojová psychologie*. 3. Praha: Portál, 2014. s. 337. ISBN 978-80-262-0772-6.

³⁹ LANDHAMMEROVÁ, Jiřina. *Čtvero ročních dob: V lidové tradici*. Havlíčkův Brod: Petrklíč, 2008. s. 96. ISBN 978-80-7229-171-7.

zvířata z již výše uvedeného důvodu.

V minulosti nebyl průběh roku jednotlý jako teď, ale různil se podle probíhajících vln přirozeného cyklu přírody. Existovalo rozčlenění na období věnovaná práci a radostem a období životního uklidnění. Zima patřila do té druhé skupiny jako čas ústupu sil a jejich šetření, a také doba vhodná k sumarizaci a pokání v rámci duchovních příprav na období Velikonoc, které jsou nejvýznamnějšími církevními svátky roku. Toto zimní uklidnění je vykonáváno v rámci svátečního období adventu.⁴⁰

Pravá podstata většiny zimních svátků vychází z křesťanství a ve všech se (až na tradici masopustu) toto náboženství odráží. Mikuláš, Vánoce a i masopust, který si církev do církevního kalendáře i přes jeho lidový původ zařadila, jsme proto popsali s mnohými dalšími svátky a tradicemi v následující kapitole. Co zde však můžeme konstatovat je fakt, že zima s Vánocemi a novoročím představuje zjevný vrchol, ale i svorník koloběhu ročních dob a v lidském životě něco jako přelom života a smrti. Zapomenutí starého a minulého na Nový rok a zrození nového v nadcházejícím jaře.

Oslavy Nového roku probíhají zpravidla 31. prosince a jsou v naší zemi spjaté hlavně s alkoholovým opojením a pouštěním ohňostroje. Spousta lidí má také tendenci si dávat různá předsevzetí s nadějí na lepší zítřky v příštím roce.

Jak na Nový rok, tak po celý rok.

*Hospodář si první leden pamatuje, ten mu na budoucí rok ukazuje.*⁴¹

Zimu a stáří společnost vnímá převážně negativně. Tyto etapy nejsou však jen negativními obdobími, ale například v zimě se dá provádět spousta zimních sportů, jejichž realizace by bez pokrývky sněhu nebyla možná. Geront, který nemá na aktivní život už dostatek sil, si zase může užívat pokojného klidu v teple domova se vzpomínkami na svůj celý svůj život.

Ve stáří se totiž často ohlížíme do minulosti za vším, co jsme prožili, a jaký kus životní cesty jsme urazili. Stejně jako se zima ohlíží za celým uplynulým rokem a stejně jako Země za svojí elipsou, kterou za rok opsalo v rovině ekliptiky kolem Slunce. Kruh se ve všech oblastech uzavírá, něco nového končí a něco začíná. Takový je koloběh

---

⁴⁰ LANDHAMMEROVÁ, Jiřina. *Čtyři roční doby: V lidové tradici*. Havlíčkův Brod: Petrklíč, 2008. s. 95. ISBN 978-80-7229-171-7.

⁴¹ Pranostiky na 1. ledna - Nový rok. *Pranostik.cz* [online]. 2008 [cit. 2017-02-08]. Dostupné z: <http://www.pranostik.cz/pranostiky-na-1-ledna-novy-rok-4/>

nejen života, ale všeho, co utváří nás a svět, který nás obklopuje.

Závěrem zmiňme alespoň některé písničky spjaté se zimním obdobím, například *Když na les padá sníh*, *Bílé Vánoce*, *Bude zima bude mráz*, *My tři králové*, *Kalamajka*, *Maškarní plesy*, *Vločka*, *Zvířátka v zimě*, *Nekonečná zima*, *Bílá pláň*, *Sněženka*, *Všechno spí*.

3. Svátky podle křesťanského kalendáře

Některé zvyklosti, obyčeje i tradice lidu žijícího na území České republiky jsme popsali již v předešlé kapitole. Co jsme však v této kapitole nejspíše postrádali, byly různé svátky a oslavy spjaté s náboženstvím, které je nedílnou součástí lidské kultury. Základní ideje určitého náboženství prostupují životem společnosti a působí na chování a myšlení lidí. Vývoj evropské a tedy i české civilizace je nejvíce ovlivňován křesťanstvím, jehož obecnou charakteristiku jsme zde nastínili v dalších řádcích.⁴² Pro přehlednost informací jsme vyčlenili podkapitulu, kde jsou v tabulce shrnuty křesťanské svátky a v další podkapitole některé z nich podrobněji popsány. Samozřejmě víme, že existují na území Evropy i České republiky i jiné náboženské směry, se kterými je spjata velké množství dalších svátků. My se však pro omezený rozsah této diplomové práce budeme věnovat tomu nejrozšířenějšímu náboženství a to, jak jsme již uvedli, křesťanství.

Křesťanství jako takové vzniklo ze židovství na území Palestiny v 1. století našeho letopočtu. Je to monoteistické náboženství, které je určeno od samého počátku pro všechny lidi, kultury a národy.⁴³ V průběhu dvou tisíc let proniklo do celého světa a nyní je největším světovým náboženstvím. Všech křesťanů jsou dohromady asi dvě miliardy obyvatel planety, tj. téměř třetina všeho lidstva na Zemi a jsou rozděleni do několika církví či sekt. Mezi tři nejrozšířenější církve patří římskokatolická, protestantská a pravoslavná.⁴⁴ Posvátnou knihou křesťanství je Bible. Všichni věřící věří v jednoho Boha, který se plně vtělil do svého syna Ježíše Nazaretského. Bůh je potom tvořen členy Nejsvětější Trojice – Otec, Syn a Duch svatý, kteří mají rovnocenné postavení.⁴⁵

Česká republika je, co se týče religiozity, jednou ze zemí s nejmenším počtem věřících obyvatel v rámci Evropské unie. Jejich podíl na celkový počet obyvatel je 32%

---

⁴² BIČÍK I., JÁNSKÝ B. a kol. *Příroda a lidé Země: Učebnice zeměpisu pro střední školy*. Praha: Nakladatelství české geografické společnosti, s. r. o., 2001. s. 72. ISBN 80-86034-45-3.

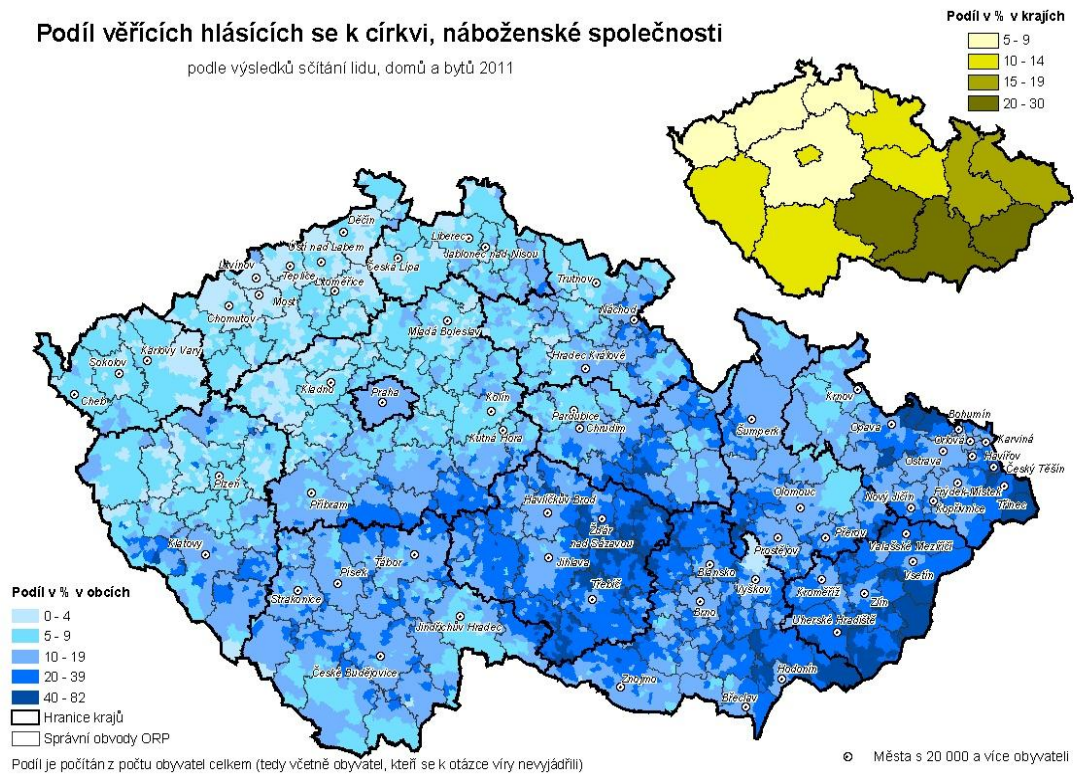
⁴³ KRUMPOLC, Eduard. *Křesťanství, jeho vznik, rozšíření a současný stav* [online]. Katedra systematické teologie CMTF v Olomouci [cit. 2017-01-21]. Dostupné z: http://www.popup.upol.cz/files/forSchoolsDocuments/CMTF_Krumpolc_2.pdf

⁴⁴ KEEN, Michael. *Světová náboženství*. Praha: Knižní klub Euromedia Group, 2003. s. 86, 87. ISBN 80-242-0983-7

⁴⁵ O'CALLAGHAN, Sean. *Malé kompendium světových náboženství*. Praha: Knižní klub Euromedia Group, 2012. s. 35. ISBN 978-80-242-3467-0.

a největší míru religiozity můžeme pozorovat především v krajích Vysočina, Jihomoravském a Zlínském.⁴⁶

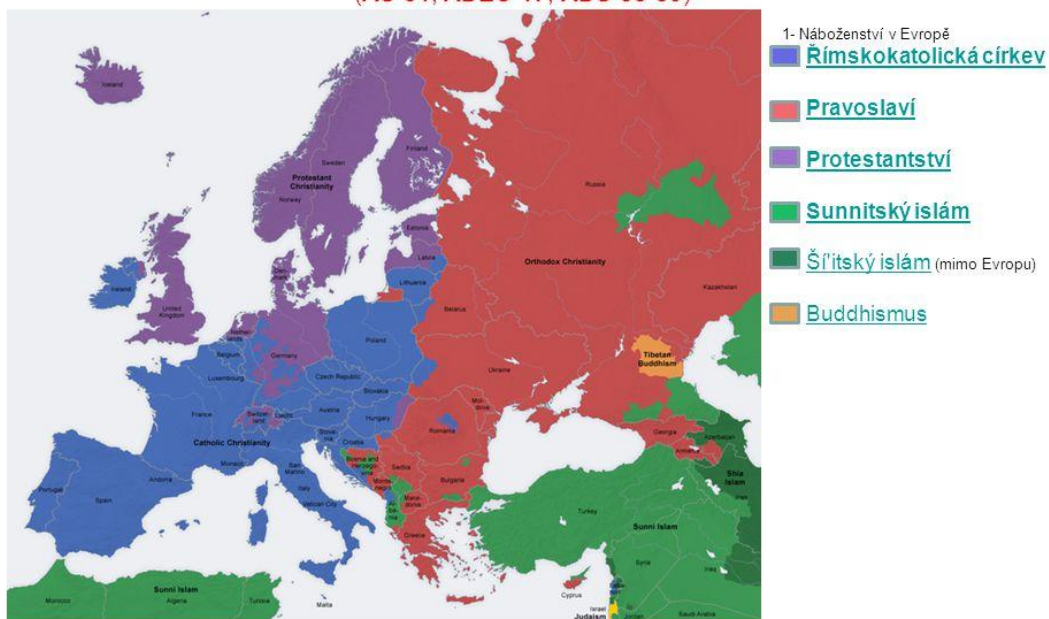

Obr. 8.: Podíl věřících hlásících se k církvi, náboženské společnosti. (Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20534544/verici1.jpg/f512a8d9-86b0-4ed6-8a75-56d07cc6069e?version=1.0&t=1418274773596>)

⁴⁶ Náboženské vyznání obyvatelstva. Český statistický úřad [online]. Praha [cit. 2017-01-21]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/57004fa0f1>

NÁBOŽENSTVÍ V EVROPĚ

(AS 51, ADEČ 17, ADS 38-39)

Obr. 9.: Druhy křesťanství, další církve a jejich rozšíření v Evropě. (Dostupné z: <http://slideplayer.cz/slide/3238522/>)

3.1 Křesťanský kalendář svátků

Pro prvotní přehlednost uvádíme v této podkapitole z počátku tabulku s datací nejvíce oslavovaných křesťanských svátků. Tabulku jsme rozdělili opět podle ročních období.

Tab. 1.: Přehled nejoslavovanějších svátků křesťanského kalendáře.⁴⁷

Jaro		Léto		Podzim		Zima	
svátek	datum	svátek	datum	svátek	datum	svátek	datum
Velikonoce	22.3. - 25.4.	Svátek svatého Medarda	8.6.	Posvícení	listopad	Advent	27.11. - 24.12.
Svatodušní svátky	10.5. - 13.6.	Žně	červen - říjen	Svátek Všech svatých	1.11.	Svátek svatého Mikuláše	6.12.
Druhé liturgické mezidobí	11.5. - 2.12.	Dožínky	září, říjen	Památka zesnulých	2.11.	Vánoční období	24.12. - 6. 1.
Slavnost těla a krve Páně	květen			Svátek sv. Martina	11.11.	Svátek svatého Silvestra	31.12.
				Svátek sv. Kateřiny	25.11.	Svátek Tří králů	6.1.
						Masopust (První liturgické mezidobí)	6.1.-X

⁴⁷ VAVŘINOVÁ, Valburga. *Průvodce svátečním časem*. Úvaly: Albra, spol. s r.o., 2010. ISBN 978-80-7361-074-6.

3.2 Svátky a obyčeje podle křesťanského kalendáře

V této podkapitole se budeme věnovat stručnému nástinu a vysvětlení těch největších a nejznámějších křesťanských svátků vybraných z tabulky č. 1. Na tyto svátky obvykle navazuje cyklus lidových výročních obyčejů, které obsahují ať již religiózní, magické, právní, tak i prosté zábavné prvky.⁴⁸ Lidová kultura je tedy s těmito svátky úzce svázána. S většinou křesťanských svátků je od nepaměti spjat vznik různých lidových písní, a proto jsme u každého svátku pro ukázkou uvedli alespoň některé z nich.

Je nutno také zdůraznit, že průběh jednotlivých lidových obyčejů se může v mnohých etnografických oblastech České republiky značně lišit. My však v této práci hovoříme převážně o obecně platném a známém rámci.

Než si jednotlivé svátky vymežíme, je třeba si nejprve vysvětlit pojem *Církevní rok*. Pokud jej srovnáme s pro nás známým občanským rokem, není Církevní rok pouze souhrnem dnů, týdnů a měsíců, ale má symbolický význam – je živým obrazem křesťanských dějin. Oslavy, svátky a tradice Církevního roku jsou pak zapsány do křesťanského kalendáře. Jeho začátek se na rozdíl od občanského kalendáře nedatuje na 1. ledna, ale na první adventní neděli. Proto jsme svátky začali popisovat od adventu.

V našich zemích se některé významné svátky stále slaví v předvečer, jelikož vychází ze starého chápání toku dne, kdy den nezačínal ránem, ale předsunutou nocí východem první hvězdy. Takové chápání začátku dne se již v civilním životě dávno změnilo a zůstalo výjimečně u některých svátků, kterým se přikládá velká vážnost. Například tradice usedat 24. prosince ke štědrovečerní večeři s východem první hvězdy nebo mikulášská obchůzka konaná ve stejný čas 5. prosince.⁴⁹ Nyní si tyto zimní a mnohé další křesťanské svátky v dalších řádcích stručně nastíníme.

---

⁴⁸ VEČERKOVÁ, Eva. *Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře*. Praha: Vyšehrad, 2015. s. 12. ISBN 978-80-7429-627-7.

⁴⁹ LANDHAMMEROVÁ, Jiřina. *Čtvero ročních dob: V lidové tradici*. Havlíčkův Brod: Petrklíč, 2008. s. 100. ISBN 978-80-7229-171-7.

Advent

V křesťanské liturgii je adventem nazývána postní doba probíhající před vánočními svátky. Trvá celkem čtyři neděle v prosinci (22-28 dní) a první adventní den je zároveň prvním dnem nového církevního roku. Z pravidla toto období vrcholí zimním slunovratem.⁵⁰ Křesťané se v tomto čase připravují na oslavu narození Ježíše Krista v Betlémě, které připadá potom na 25. prosince. Advent je dobou radosti spojenou s pokáním a dobou adventního půstu, přičemž se v kostelích zpívají nejrůznější adventní liturgické písně, například *Na den svatého Martina*, *Divná milost se stala*, *Lolis praevia*, *Pulcherima*.

Adventní čas zahrnuje spoustu dalších neméně významných svátků. Svátek svaté Barbory připadá na 4. prosince, přičemž se podle tradice v dřívějších dobách mladé dívky oblékaly do bílých hábitů a chodily dům od domu. V rámci toho zpívaly písničku *O svaté Barboře* a dětem rozdávaly cukroví. Dnes se tento zvyk dodržuje jen v některých obcích.

Dalšími svátky adventu jsou třeba svátek Svaté Lucie a Svatého Mikuláše. Od 19. století jsou s adventem spojovány také nové symboly jako třeba adventní věnce nebo kalendáře.

Svátek svatého Mikuláše

Tento svátek si nejprve vysvětlíme z historického hlediska. Mikuláš, za svého života biskup, byl podle pověsti dobrosrdečný a štědrý člověk. Ve středověku se stal velmi oblíbeným a dodnes je považován za ochránce dětí a také poutníků.⁵¹ Tento nejznámější adventní svátek má dlouholetou tradici sahající až do 13. století, kdy byl slaven v podobě biskupských her, pořádaných mládeží a klášterními školami. Z těchto her se postupně vyvinul obyčej v podobě svatomikulášských obchůzek a průvodů. Na vesnicích se chodilo na mikulášskou koledu v doprovodu správců škol a ve velkých městech jezdily masky Mikulášů na koních doprovázeny čerty, anděly a dalšími bizarními maskami. I přes veškeré snahy katolické církve tento svátek dříve pro jeho světský a nejistý původ vymanit ze společnosti, „Mikuláš“ zůstal dodnes tradicí po celé

---

⁵⁰ VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Český lidový rok a církevní rok*. Brno: Moravská Bastei MOBA, 2015. s. 19. ISBN 978-80-243-6761-3.

⁵¹ VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Český lidový rok a církevní rok*. Brno: Moravská Bastei MOBA, 2015. s. 27. ISBN 978-80-243-6761-3.

České republice. Jeho dnešní podoba spočívá ve vytvoření tří až čtyřčlenných skupinek, zastoupených Mikulášem, čertem a anděly. Tyto skupiny pátého prosince spolu obcházejí dům od domu, přičemž s dětmi zpívají písničky a recitují básničky. Jmenujme alespoň ty nejznámější z nich, například *Mik miku mik, Padá snížek bílý, Mikuláši přijď dnes k nám, Mikuláš je hodný pán*. Dětem potom za odměnu darují různé sladkosti nebo ovoce.

Vánoční období

Vánoce mají z hlediska křesťanství základy v biblickém příběhu o narození Ježíše Krista. Na našem území došlo k utváření vánočních tradic v rámci prolínání starých slavností slunečního svitu (zimního slunovratu) s křesťanskými legendami a obřady. Tyto dvě kulturní vrstvy se navzájem o vánočních svátcích propojují, přičemž Slunce zde znamená počátek nového období. Vánoční období je protkáno také s oslavou několika svatých a lidovými obyčejí, které zahrnují různé magické úkony a věštby zaměřené na pozitivní ovlivnění přírody, zdraví a plodného života. Toto období trvá od 24. prosince do 6. ledna.⁵²

Štědrý den a Štědrý večer

*Jestliže večer před Narozením Páně jasno jest, bez větru a deště,
a ráno slunce jasné vychází, bude úrodný rok na víno.*⁵³

Štědrý den je nazýván štědrým z toho důvodu, že je předvečerem slavnosti Narození Páně a církve tento den (24. prosince) zasvěcuje přípravě na poděkování Bohu za dar zázračného dítěte Ježíše. Křesťané by měli být k sobě štědrí navzájem, tak jako byl Bůh štědrý k lidstvu. Dříve se na Štědrý den chodilo na koledu, kdy se obcházely domácnosti v nejrůznějších složeních dospělých i dětí a zpívaly se písničky, později

---

⁵² VEČERKOVÁ, Eva. *Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře*. Praha: Vyšehrad, 2015. s. 395,396. ISBN 978-80-7429-627-7.

⁵³ MÜLLEROVÁ, Adéla. *Velká kniha českých pranostik*. Praha: Plot, 2010. s.221. ISBN 978-80-7428-032-0.

pojmenované podle názvu této tradice koledy.⁵⁴ Dnes tato tradice již vymizela a koledy se zpívají spíše v rodinném kruhu u vánočního stromu doma nebo v kostele. Některé z neznámějších koled jsou například *Půjdem spolu do Betléma; Narodil se Kristus pán; Purpura; Tichá noc; Chtíc, aby spal*. V mnohých koledách můžeme nalézt inspiraci městem Betlémem, který byl místem narození Ježíše Krista. Důkaz, že se tímto historickým místem lidé inspirovali i v jiných uměleckých odvětvích než v hudbě, jsou například i ručně vyráběné, nejčastěji dřevěné betlémy.

Obchůzka s koledováním sice dnes vymizela, ale jedna z tradic, co se dochovala, je snaha dodržení půstu v průběhu Štědrého dne. Mezi další tradice, které se zachovaly mezi lidmi nejen věřícími, je především zdobení vánočního stromečku či čekání na zlaté prasátko.

Štědrým večerem končí adventní půst a celá rodina se schází u slavnostně prostřeného stolu na večeři. V dnešní době se tradičně podává rybí polévka a jako druhý chod bramborový salát s kaprem. Na stole nechybí také všelijaké vánoční cukroví, které se tradičně peče několik dní předem a zdobí se vánoční stromeček. Po štědrovečerní večeři si lidé na památku Kristova narození rozdávají dárky. Pro děti je u nás (Česká republika) nosí vymyšlená vánoční postava, nazývaná Ježíšek. Štědrý večer od nepaměti provází také řada lidových zvyků a obyčejů, které jsou spjaty s předpovídáním budoucnosti. Neprovdané dívky například házejí ze sebe střevicem směrem ke dveřím, a když dopadne špičkou ke dveřím, měly by se co nevidět vdát. Ohledně tématu vdávání se věští také pomocí lodiček se skořápkami z vlašských ořechů nebo se lije olovo. Dalšími zvyky je třeba pokládání rybích šupin pod talíře pro zajištění dostatku peněz, nebo vysekání otvoru do ledu o půlnoci Štědrého dne, kde se má zjevit obraz budoucnosti. Mnohé z těchto tradic jsou dnes dodržovány však jen na nepatrném zlomku území České republiky a postupně se čím dál více vytrácejí. Štědrý večer je z křesťanského hlediska zakončen půlnoční mší v kostele.

Boží hod a Svatý Štěpán

Nejdůležitějším vánočním dnem pro západní křesťany je Boží hod vánoční, který připadá na 25. prosince, a je to den narození Ježíše Krista. V neposlední řadě zmíníme

---

⁵⁴ VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Český lidový rok a církevní rok*. Brno: Moravská Bastei MOBA, 2015. s. 55. ISBN 978-80-243-6761-3.

svátek svatého Štěpána, který připadá na 26. prosince, a je spojován se zábavou a koledováním.

Svátek svatého Silvestra

Tento svátek je v církevním kalendáři zasvěcen památce papeže Silvestra I., přičemž svátek není spojen s žádnými zvláštními křesťanskými zvyky nebo obyčejí. Slaví se od 16. století, kdy většina evropských zemí přijala gregoriánský kalendář a datum je stanoveno na 31. prosince. Následující den s datem prvního ledna je poté brán jako počátek nového kalendářního roku, který je v noc předchozí lidmi řádně oslaven v podobě nejrůznějších zábav a veselí.

Svátek Tří králů

V Bibli je příběh Tří králů sepsán u evangelisty Matouše, kdy je vysvětlován jako cesta těchto králů k Božimu Dítěti, přičemž cestu jim ukazovala hvězda na nebi. Dítěti se klaněli a dávali dary.⁵⁵ Žádné další podrobnosti evangelia neobsahují. Tři králové byli dříve nazýváni jako mudrci a za krále je označil až spisovatel Tertullian na přelomu 2. - 3. století našeho letopočtu. Jména Kašpar, Melichar a Baltazar se objevila poprvé v 9. století.⁵⁶

Dodnes je s těmito králi spjata tradice obchůzek domů šestého ledna tzv. tříkrálovými skupinami, které zpívají písničku *My tři králové jdeme k vám*, přičemž potom od obyvatel vybírají peněžní příspěvky pro charitu. Následně se na dveře onoho domu, jako znak požehnání, píšou posvěcenou křídou iniciály K+M+B.

Svátkem Tří králů končí vánoční období, uzavírá se oslava narození Krista a zahajuje se příprava na Velikonoce. Písničky spjaté s tímto svátkem jsou například *Tři kráři znamenali; My tři králové, tvoji služebníkové*.

---

⁵⁵ VEČERKOVÁ, Eva. *Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře*. Praha: Vyšehrad, 2015. s. 473. ISBN 978-80-7429-627-7.

⁵⁶ VAVŘINOVÁ, Valburga. *Průvodce svátečním časem*. Úvaly: Albra, spol. s r.o., 2010. s. 24. ISBN 978-80-7361-074-6.

První liturgické mezidobí

Období mezi Vánoce a Velikonoce bývá podle křesťanského kalendáře označováno jako první liturgické mezidobí.⁵⁷ Začátek tohoto období se datuje svátkem Tří králů a končí Popeleční středou, která však může mít pohyblivé datum v závislosti na měsíčních fázích. V čase prvního liturgického mezidobí si lidé mohou naposledy dopřát hojnosti pokrmů z masa a veselí se před velikonočním půstem a pokáním. Lidově se tomuto svátečnímu období také říká „Masopust“ a je tak zcela výjimečným svátkem, protože jako jediný má lidový podtext a přitom jej i tak církve zařadila do svého církevního kalendáře.⁵⁸

Obecně se v dřívějších dobách věřilo, že kdo spořádá v průběhu masopustu hojné množství všeho masného a masitého, bude mít celý rok dostatek sil. Základem v kuchyni tedy bylo smažení koblížků, pečení koláčů a zabíječka, které zůstaly zvykem dodnes.⁵⁹ Stěžejními dny masopustu je posledních pár dní před zahájením čtyřicetidenního půstu. Každý z dnů má svůj specifický název. První den je označován jako „Tučný čtvrtek“. V ten si má každý dopřát masného jídla a piva kolik si zamane. Dalším oslavovaným dnem je „Masopustní neděle“ označována také jako „taneční“. Ta je ve znamení tanečních zábav, konaných do časných ranních hodin. K „Masopustnímu pondělí“ patří také taneční zábava. Nejstěžejnějším dnem masopustu je však „Masopustní úterý“. To je spjato s průvodem nejrůznějších masek vesnicí, přičemž čím je maska nápaditější, tím budí větší pozornost. Hlavní postavou je většinou šašek a medvěd s medvědářem. Součástí průvodu je také obvykle hudební kapela. Průvod zastavuje na různých staveních po vesnici a obyvateli je odměňován vejci, koblíhami nebo penězi. Masopustní veselí je tradičně zakončeno rituálem tzv. „pochování basy“, který upozorňuje na ukončení tanečních zábav a hudebních veselí v době předvelikonočního půstu. Tento rituál je však pouze symbolický v podobě divadelní hry.⁶⁰

---

⁵⁷ VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Český lidový rok a církevní rok*. Brno: Moravská Bastei MOBA, 2015. s. 76. ISBN 978-80-243-6761-3.

⁵⁸ O masopustu. *Povídání Ježka Brtnického o vesnici* [online]. [cit. 2017-02-02]. Dostupné z: <http://brtpichlavec.sweb.cz/tradice/cirkevni/masopust/masopust1.htm>

⁵⁹ PITROVÁ, Pavlína. *Český rok: Lidové tradice a zvyky*. Praha 4: Fragment, 2016. s. 12. ISBN 978-80-253-2709-8.

⁶⁰ Masopust - zvyky a tradice. *České-tradice* [online]. Mariánské lázně [cit. 2017-02-02]. Dostupné z: https://www.ceske-tradice.cz/tradice/zima/masopust/_zobraz=masopust---zvyky-a-tradice

Velikonoce

*Velikonoce krásné úrodu nám dají,
pakli slunce hasne, louky sucho mají.⁶¹*

Velikonoce jsou nejstarší a nejdůležitější oslavou církevního roku. Jejich datum je určeno měsíčními fázemi, takže není každý rok stejné (většinou od 22. března do 25. dubna) a musí se tedy složitě vypočítávat. Velikonocím předchází čtyřicetidenní období půstu. Samotný svátek je slaven ve jménu Zmrtvýchvstání neboli Vzkříšení Krista.

Předvelikonoční období půstu je rozděleno do několika významných křesťanských svátků a dnů. Pro nás bude nejdůležitější z hlediska křesťanského pohledu a kalendáře tzv. Pašijový týden.

Ten začíná po Květné neděli a končí Božím hodem. V pašijovém týdnu je oslavován prvně tzv. Zelený čtvrtek. Peče se cukroví *jidášky* a po vesnici se chodí s dřevěnými řehačkami a různými klapačkami. Tento svátek vychází z křesťanské mytologie jako den, kdy Jidáš zradil Ježíše.⁶²

Velký pátek je jako další významný den pašijového týdne oslavován v rámci ukřižování Ježíše Krista. Lidé by měli držet půst a tichou domácnost, ve které se neuklízí ani nevaří.

Bílá sobota je poté posledním dnem půstu a připomíná se hlavně vzkříšení a nanebevstoupení Ježíše Krista, které se událo v noci ze soboty na neděli. Od této noci vznikl název *Velikonoce* jako *velká noc*. Jako Boží hod velikonoční je poté nazývána neděle, kterou období Velikonoc začíná.

Velikonoční pondělí je svátkem světským a nevázaly se na něj tak žádné zvláštní liturgické obřady, které by bránily radovánkám. V tomto důsledku vznikla tradice *chození s pomlázkou*, která se dochovala dodnes. Chlapci chodí od domu k domu a ženy všech věků mrskají pomlázkou vytvořenou z vrbových proutků proto, aby neuschly. Velikonoční obchůzky bývají přitom spojovány s koledováním, kdy chlapci přednáší různé básničky nebo říkanky, například *Hody hody doprovody*, *Já jsem malej koledníček*, *Proutek se ohýbá*. Mládenci jsou poté obdarováni zdobenými vajíčky. V některých krajích se místo šlehání polévá vodou.

---

⁶¹ MÜLLEROVÁ, Adéla. *Velká kniha českých pranostik*. Praha: Plot, 2010. s.83. ISBN 978-80-7428-032-0.

⁶² PITROVÁ, Pavlína. *Český rok: Lidové tradice a zvyky*. Praha 4: Fragment, 2016. s. 20-22. ISBN 978-80-253-2709-8.

Velikonoce uzavírají Svatodušní svátky (lidově také letnice), ke kterým se váže mnoho pověr, především těch s čarodějnici a zlou silou. Z hlediska křesťanství vznikly svatodušní svátky ve spojení se sestoupením Ducha svatého na apoštoly deset dní po nanebevstoupení Krista. Tento svátek byl dlouhou dobu brán jako pohanský a časově oddělený od náboženských obřadů. Více jej proto popisujeme v kapitole č. 2.

Druhé Liturgické mezidobí

Dříve se toto období nazývalo dobou po *Duchu svatém* a jeho datum počátku a konce může značně kolísat (začátek mezi 11. květnem – 2. prosincem, konec mezi 26. listopadem – 2. prosincem). V tomto období kvůli práci na poli a dalším různým aktivitám nezbyvalo moc času na odpočinek. Církev proto záměrně žádné velké svátky nesvětila, aby lidé nebyli rozptylováni a věnovali se pilně svým pracovním povinnostem. Ty významnější liturgické svátky a slavnosti byly tak přeloženy do druhé poloviny posvatodušního období. Po skončení sklizně se jako poděkování za úrodu konaly velké lidové slavnosti, které přetrvaly dodnes, a o kterých píšeme v dalších řádcích.

Slavnost těla a krve Páně (Boží tělo)

Tato slavnost připadá na jedenáctý den po Božím hodě svatodušním. Slavnost je především spjata s prosbami za úspěšný hospodářský rok. Součástí jsou tzv. božitělové průvody, přičemž se symbolicky prosí o příznivé počasí a ochranu před bouřkami a kroupami. Hlavními symboly jsou oltáře zdobené zelenými rostlinami, které bývají rozmístěny po prostranství kolem polí a ve vesnici, přičemž průvod u každého z oltářů zastavuje a zpívá začátky čtyř evangelií.

Svátek svatého Medarda

Sv. Medard byl v minulosti považován za patrona dobrého počasí a jeho svátek je od nepaměti datován na 8. červen. Pověra pravděpodobně vznikla na základě vyprávění, kdy při bouřce ochránil tehdy malého Medarda orel, který ho ukryl pod svými křídly. Lidé tak dodnes věří, že jaké bude počasí na sv. Medarda, tak bude

po dalších šest týdnů. S touto pověrou se pojí i řada pranostik, například *Medardova krápě čtyřicet dní kape*, nebo *Pokud Medard pláče, ječmen i sedlák zapláče*. Z poslední pověry můžeme vycítit jistou nenávist k dešti, která u sedláků nastávala nejspíše kvůli období sklizně, které po Medardovi začínalo.

Žně

Jako žně se vždy označovalo období sklizně, především obilovin a od nepaměti byly provázány s velkým množstvím lidových obřadů. Předtím, než se na poli pokosil první klas, žehnali ženci obilí křížem. Před prvním kosením všichni smekli a pokřižovali se a jako první na pole mohli vstoupit muži. Ženy vstoupily jako druhé, dočišťovaly pokosené obilí a klasy vázaly do snopů, ze kterých potom stavěly tzv. panáky. Sklizené obilí odvážel vůz, se kterým se hospodář zastavil po cestě u potoka, řeky nebo rybníka a tři klasy namočil do vody. Tento rituál měl podle lidové pověry ochránit obilí ve stodole před požárem. S tímto obdobím sklizně je spjato také mnoho písní, například *V tom našem mlejně; Mlynáři; Mala som já jačmeň; Melu, melu pšeničku; Čí to koničky; Dež naši mlátili; Jsou mlynáři chlapi, chlapi*.

Dožínky

Dožínky patřily odjakživa mezi jednu z nejstarších lidových oslav. Prováděly se po sklizni pšenice a na přípravách se podílela celá vesnice. Týden před slavností pletly dívky dožínkový věnec z polního kvítí a barevných stuh, který svou kulatostí připomínal královskou korunu nebo slunce. Celá slavnost začínala děkovnou mší za dobrou úrodu a po bohoslužbě se konal průvod. Účastnili se dospělí i děti, přičemž většinou nesli v rukou nazdobené nástroje pro polní práce a mohli jet i na nazdobených vozech. Průvod doprovázeli muzikanti a předem se určil slavnostní pár, který vezl nazdobený dožínkový věnec. Průvod prošel celou vesnicí, přičemž na konci byl předán věnec hospodáři společně s přáním štěstí. Odpoledne a večer se pořádala taneční zábava. V prostorech, kde se konala zábava se postavila vysoká tyč okrášlená chvojím, stuhami, šátky, obilnými klasy a kolem stály stoly. Veselilo se většinou až do rána a pokud bylo nepříznivé počasí, konala se zábava v hospodě. V dnešní době dožínky ztratily svůj původní význam a staly se spíše společenskou akcí a zábavou.

Posvícení

Posvatodušní období zdobí ještě jedna důležitá tradice, a tou je posvícení. Z křesťanského hlediska chápeme posvícení jako slavení památky posvěcení kostela, jelikož každý kostel je zasvěcen konkrétnímu svatému patronovi. Pokud se nepodaří doložit, kdy byl kostel vysvěcen, je domluven v rámci diecéze jiný společný termín nebo se slaví o svátku světce. Posvícení má obvykle místní charakter a každá farnost jej slaví v jinou dobu (často zde hraje roli spojitost s oslavou regionálního svatého). Slavnost doprovází především poutě se spoustou sladkostí. V dřívějších dobách se dobytek přiháněl z pastvin na porážku, v sýpkách a spížích se hromadilo dostatek zásob na přípravu hostiny a v souvislosti s tím nastal čas pro zábavu.⁶³ Posvícení se tak většinou konalo po nařízení církve v době po skončení žní a podzimních polních prací proto, aby tuto tradici nenarušovaly. Nejčastěji tak bylo spojeno se svátky svaté Anny, svatého Václava, svatého Martina a svaté Kateřiny. K těmto svátkům se vážou některé známé písně, například *Na tu svatú Kateřinu*. Doba posvícení měla pro věřící i díky velkolepému hodování podobný význam jako masopust. V dnešní době jsou jako nejznámější formou posvícení hody, které se konají především na Jižní Moravě. Co se týče hodových písniček, zpívají se rozdílně kraj od kraje, okres od okresu. Jmenujme ty nejznámější alespoň z Kyjovska, například *Thuču, thuču; Všeci sa ptajú, kemu to hrajú, Šly panenky silnici*.

Vzpomínka na všechny věrné zemřelé (Památka zesnulých)

Při této slavnosti v dnešní době navštěvují lidé v době okolo 2. listopadu hřbitovy, které jsou předtím majiteli řádně ozdobeny a upraveny. Na hrobech se zapaluje zesnulým svíčka a věnuje se jim tichá vzpomínka nebo modlitba. Této slavnosti předchází 1. listopadu svátek Všech svatých. Památka zesnulých (lidově dušičky) má spolu i se svátkem Všech svatých kořeny až v desátém století. Modlitby prováděné lidmi v tyto dny mohou podle křesťanské víry zmírnit muka duší v očistci a zkrátit jejich utrpení.⁶⁴

---

⁶³ VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Český lidový rok a církevní rok*. Brno: Moravská Bastei MOBA, 2015. s. 174. ISBN 978-80-243-6761-3.

⁶⁴ VAVŘINOVÁ, Valburga. *Průvodce svátečním časem*. Úvaly: Albra, spol. s r.o., 2010. ISBN 978-80-7361-074-6.

Svátek svatého Martina – 11. listopad

Svatý Martin byl syn pohanského římského důstojníka a také šířitel křesťanství. Ve čtvrtém století našeho letopočtu se mu zjevil Ježíš po vykonání dobrého skutku, kdy v chladných nocích půjčil žebrákovi na zahřátí kousek svého rozřátého pláště. Na základě toho byl poté pokřtěn.

Podle pranostiky přijížděl Svátý Martin na svůj svátek s datem 11. listopadu na bílém koni, přičemž toto pořekadlo značilo, že v době svátku tohoto světce padal sníh a začala se blížit zima.⁶⁵ Tato pověra se mezi lidmi udržela dodnes. Písně k tomuto tématu jsou například *Než přijede Martin, Svatý Martin, Martin na bílém koni, Píseň o svatém Martinovi*.

---

⁶⁵ Sv. Martin – život a legenda. *České - tradice.cz* [online]. Mariánské lázně, 2016 [cit. 2016-11-26]. Dostupné z: <https://www.ceske-tradice.cz/tradice/podzim/sv.martin/zivot-a-legenda>

4. Písničky s tematikou ročních dob

Následující kapitola bude pro nás z praktického pohledu diplomové práce nejvíce stěžejní. Hlavním objektem komentování zde bude hudba, a to konkrétně různé písně, které jsme nasbírali a dále je v této kapitole využít jako cenný zdroj informací, který nám poskytuje mnoho nových pohledů na písně konkrétně s tématem ročních dob.

Jak jsme již v předešlé kapitole zmínili, lidé žijící v mírném pásu jsou s koloběhem přírody a střídáním ročních dob odjakživa spjati. Na základě tohoto spojení s přírodou vzniklo nejen mnoho zvyků, které jsme již popisovali, ale také řada písní, ať již lidových, umělých nebo i trampských, jež jsou s tematikou ročních dob nějakým způsobem provázány. Lidé vytvářeli hudbu v dobách zimy i tepla, v podstatě za každého počasí a ročního období, které se venku odehrávalo. Hudba společnost jednoduše doprovázela celý život a ta jí byla neustále obklopena. V jakých ročních obdobích však písně na motivy ročních dob vznikaly nejčastěji, a také to, pro jakou věkovou skupinu jsou tyto písně nejvíce vhodné, se však dozvíme dále v této kapitole.

Jako první uvádíme tabulku s výčtem nejrůznějších písní, které jsme kategorizovali do jednotlivých ročních dob. Kategorizace byla provedena na základě názvu písně nebo obsahu jejího textu, přičemž text písně může zahrnovat buď jen pouhou zmínku o jednotlivých ročních obdobích, nebo může být zaměřen na zvyk či tradici, která v daném období probíhá. Při vyhledávání písní jsme vycházeli z běžně dostupných zpěvníků, a proto si neděláme nároky na úplnost, jelikož jsme si plně vědomi existence spousty dalších např. folklórních či žánrově rozličných zpěvníků. Při výběru jsme pátrali především ve zpěvnících dostupných široké laické veřejnosti a zaměřili jsme se výhradně na témata související s ročními dobami. Celkový počet vyhledaných písní je 63 a podařilo se nám je najít v celkem 23 zpěvnících.⁶⁶

Po tabulce jako další podkapitola následuje vlastní *komentář k tabulce*, kterým sdělíme nejen psaným slovem, ale i pomocí grafů různé informace plynoucí z tabulky, a především se podrobněji zaměříme na charakter písní.

Závěr této kapitoly bude věnován rozdělení nasbíraných písní do hudebních žánrů.

---

⁶⁶ Pro přehlednost v tabulce neuvádíme autory ani žánrové charakteristiky písní, jejich další komentář je vymezen v následující podkapitole a přehled použitých zpěvníků uvádíme ve zdrojích a literatuře na s. 71, 72.

4.1 Písňe s tématikou ročních dob

Nyní zařazujeme tabulku písňí, rozdělených podle ročních období.

Tab. 2. Písňe s tématikou ročních dob

Jaro	Léto	Podzim	Zima
A dyž já pojedu na dolinu orat	Červencové sluníčko	Pod Doubravou	Kalamajka
A když přijde na jaro pohoda	Prázdniny u babičky	Ach synku, synku	My tři králové
Oře šohaj, oře	Na okně seděla kočka	To je zlaté posvícení	Bude zima, bude mráz
Mája	Babí léto	Kosí Janko, kosí trávu	Fašanku, fašanku, už je ťa na mále
Mlád'ata	Léto	Pásla ovečky	Prosinec
O jaru	Letní vánek	Šlo děvče na trávu	Světové Vánoce
Zvonění	Dva roky prázdnin	Žalo dívča, žalo trávu	Vločka
Masopustní rej	Léto je prima	Říjnový den	Kde bydlí sněh
Pomlázka	Letní ukolébavka	Podzim	Mrazík
Čarodějnice	Už je tu léto	Září	Nekonečná zima
Maškarní plesy		Podzimní	Zvířátka v zimě
Květen nebo máj		Nejkrásnější období je podzim	Vánoční
Píseň o jaru		Vodjízďím	Když na les padá sněh
Nastává máj		Už je to uděláno	Ladovská zima
Rozvíjej se poupátko		Píseň, co mě učil listopad	Všechno spí
Jarní tání			Bílá pláň
Jízda králů			Zima, zima, zima, zima
Jaro			Sněžinka
Touha po jaru			
Jarní kurýr			

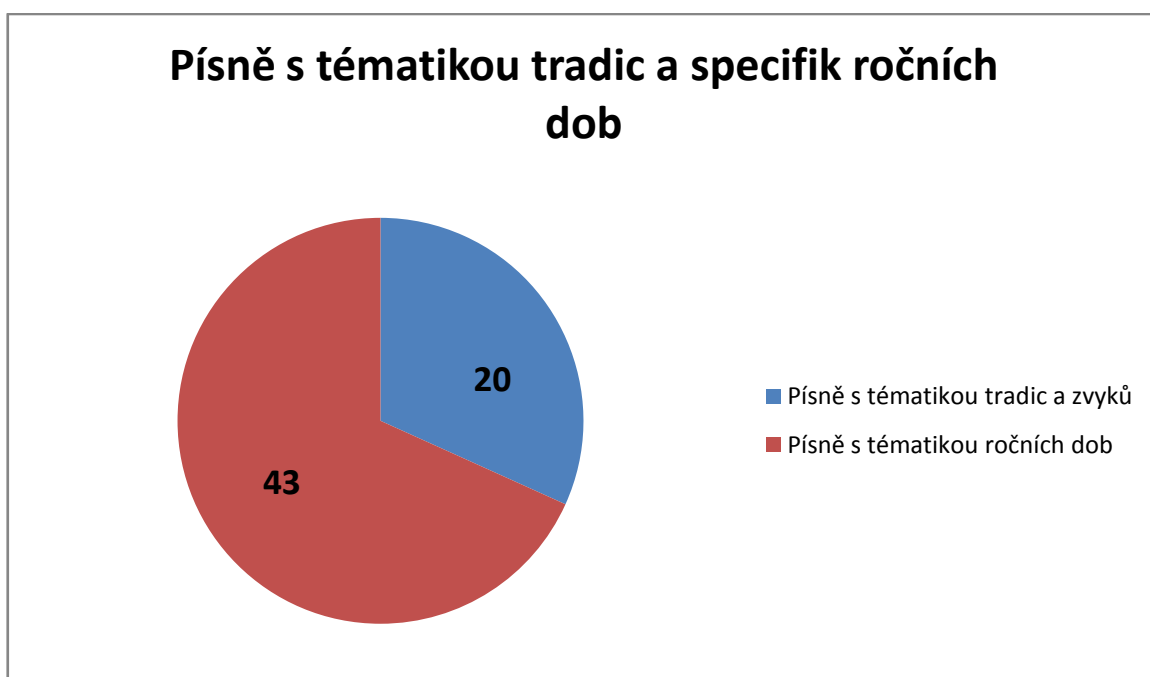
4.2. Komentář k písňím s tématikou ročních dob

Jak si můžeme všimnout, do každé kategorie s daným ročním obdobím se nám podařilo najít několik písňí. Do tabulky jsme však nezařazovali koledy pro jejich velké množství, a také proto, že je považujeme za specifickou kategorii písňí s církevním podtextem. Z písňí, jejichž název neodpovídá tématice ročních období, avšak po obsahové stránce

textu s ní souvisí, jmenujme například, *Na okně seděla kočka*, *Ach synku synku*, *Pod Doubravou*. Z písní, které jsou spjaté s určitým zvykem probíhajícím v daném období, jmenujme dále například *Oře šohaj oře*, *Masopustní rej*, *Jízda králů*. Na základě finálního přepočítání se dovídáme, že z výčtu našeho nasbíraného materiálu existuje více písní (celkem 43) opěvujících určité téma zaměřené na přírodní či jiná specifika ročních dob, než písní opěvujících tradice (celkem 20). Toto zjištění pro nás bylo celkem překvapující už jen proto, že je Česká republika zemí uznávající velké množství tradic. Pro přehlednost informací uvádíme graf písní zaměřených na zvyky a písní zaměřených na specifika ročních dob.

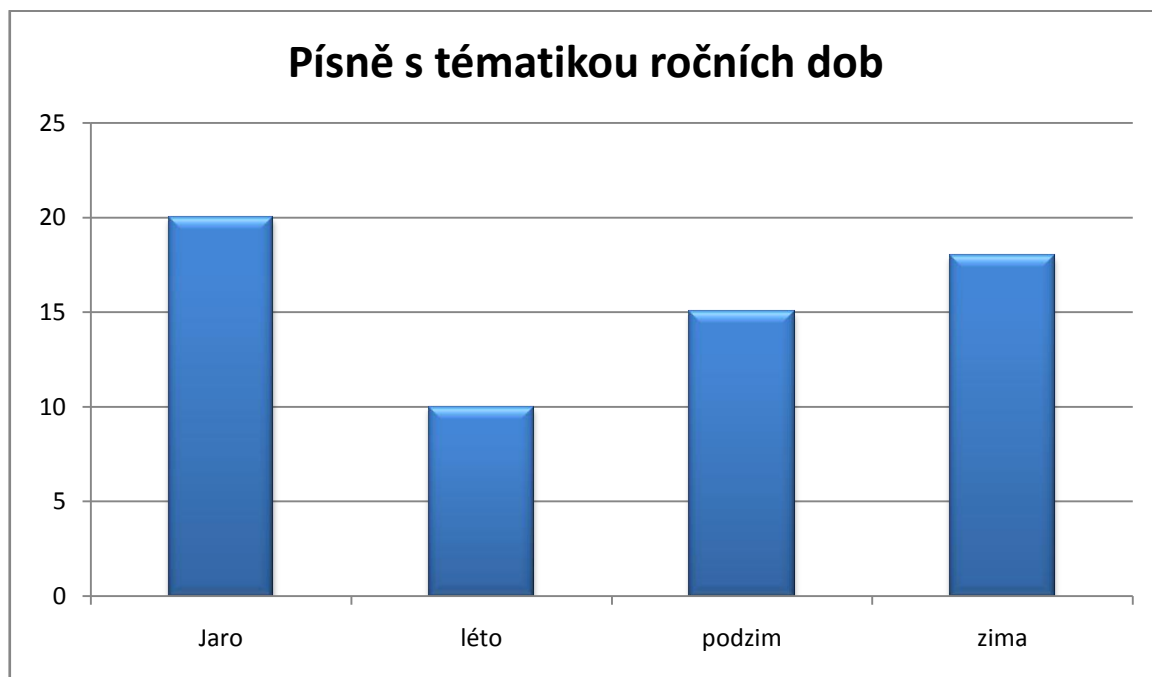
Graf č. 1.: Rozdělení písní podle tématiky

Dále se z tabulky můžeme dozvědět také to, která kategorie ročního období zaujímá nejpočetnější výčet písní. V našem případě převažuje kategorie *jaro* a *zima*, které obě obsahují necelých 20 písní. Nejméně poté zaujímá kategorie *léto* se svými 10-ti písněmi. Toto zjištění je pro nás také poněkud překvapující, ale možná bychom ho mohli odůvodnit historickými souvislostmi se zaneprázdněním lidu letními pracemi na poli či venkovními aktivitami v létě a v tomto důvodu s existencí malého časového

prostoru pro vznik více písní. Většina písní proto mohla možná vzniknout spíše v klidnějších obdobích, kdy lidé ve svých domovech čekali na oteplení a případné venkovní radosti, tedy v zimě či na jaře. Pro přehlednost informací uvádíme graf č. 2. *Písně s tematikou ročních dob.*

Graf č. 2.: Rozdělení písní podle kategorií ročních dob

Další zjištění, které z naší tabulky plyne, je zařaditelnost písní pro určitou věkovou kategorii. Jestliže se na ni podíváme z hlediska pedagogického a využitelnosti v rámci hudebních výchov či hodin na Základních uměleckých školách, můžeme konstatovat, že písničky s tematikou ročních dob jsou nejvíce vhodné pro děti (žáky) mladšího a staršího školního věku, tedy prvního a druhého stupně ZŠ.

V neposlední řadě se podrobněji zaměříme na hudební charakteristiku písní. Každá píseň je tvořena ze tří složek, a to z melodicko-harmonické složky, rytmické složky a textové složky. To, kterou z těchto složek nechá autor vyniknout více nebo méně, záleží čistě na něm. My se v souvislosti s tímto pojetím písně zaměříme na to, jestli se naše vybrané písně s tematikou ročních dob svým melodicko-harmonickým složením alespoň zdánlivě přibližují náladě a charakteru ročního období, které opěvují, nebo zda u nich převažuje tematicky spíše textová složka. Jestliže se podrobněji podíváme na písně v jednotlivých obdobích, zjistíme, že jejich charakter

a struktura je velmi jednotvárná a nijak výrazněji se od sebe neliší. Jediný výrazně se lišící prvek je zde textová složka. Mnozí z nás by přitom mohli očekávat, že písně například na podzim či v zimě budou spíše pochmurného a depresivního charakteru, například s mollovými tóninami a pomalým tempem. Z tohoto obecně známého přesvědčení se však vymyká například píseň *Vodjízdim* (podzim) či *Kalamajka* (zima). U obou písní je znatelné rychle tempo, durová tónina a spíše veselý charakter.

1. Ka - la - maj - ka, mik, mik, mik, o - že - nil se ko - mi - ník.
vzal si že - nu E - li - šku, v roz - tr - ha - ném ko - žíš - ku.

2. Kalamajka pěkná věc,
když je zima, šup na pec,
když je teplo, šup dolů,
kalamajku tancuju.

Obr. 10.: Notová ukázka písně *Kalamajka*. (Dostupné z: <http://malotridka.wz.cz/18-hudebni-vychova/nasvatbe/>)

Zimní písničky, které v naší tabulce sice nemáme, ale v téměř většině splňují po melodicko-harmonické i textové stránce náladu zimy, jsou koledy.

Co se týče kategorie jaro a léto, charakter písní je zde těmto ročním obdobím nakloněnější. Větší část písní je veselejší, rychlejší a radostnější, takže z hlediska melodicko-harmonického s náladou ročních období léto a jaro tyto písně korespondují. I přesto se zde však najdou výjimky, které tuto myšlenu vyvrací, například písně *Jarní kurýr* (jaro) nebo *Dva roky prázdnin* (léto), které jsou buď v mollové tónině, nebo v pomalém tempu a působí spíše smutným dojmem.

JARNÍ KURÝR

Hraje a zpívá: Miki Ryvola a Nezmaři

C F C
 1. Dunění kopyt večer slychávám,
Emi E
 údolím jarní kurýr jede k nám,
Ami G F⁷ maj E
 v peřejích řeka zvoní a jarem vítr voní,
Ami G F E Ami
 přijíždí jarní kurýr, dobře ho znám,
G F G
 ví, celej kraj to ví, veze nám jaro
F F,Emi,Ami
 v brašně sedlový.

2. Zase jdou krajem vánky voňavý,
 vobouvám svoje boty toulavý, dobře víš,
 moje milá, i kdybys' víla byla,
 tyhle toulavý boty nezastaví, mám
 boty toulavý ty ani kouzlem nezastaví.

3. Musím jít, mraky táhnou nad hlavou,
 musím jít stopou bílou toulavou, neplakej,
 že se ztratím, já do roka se vrátím,
 prošlapám cestu domů jarní travou, víš,
 ty to dobře víš, ty moje boty nezastavíš.

Obr. 11.: Ukázka písně Jarní kurýr. (Dostupné z: Československá muzika spol. s r.o. Velký trampský zpěvník. Křenovice: Česká Muzika, 2009, s. 50.)

Závěrem můžeme tedy konstatovat, že u většiny písní je melodicko-harmonická složka druhořadá a nekoresponduje s opěvovaným ročním obdobím, zatímco nejdůležitější částí se stává text písně.

Jako protipól proti tomuto zjištění můžeme postavit některá díla skladatelů ze scény umělé hudby. Jestliže byl skladatelův záměr opěvovat tematiku ročních období či přírody, mohl tuto tematiku vyjádřit v hudbě právě použitím melodicko-harmonické a rytmické složky, která nám v předchozí nonartifciální hudbě chyběla. Pro ukázkou zde uvedme například skladbu Čtvero ročních dob od Antonia Vivaldi. Jednotlivá roční období jsou v jeho podání skvěle hudebně vystižena a skladba se tak skládá ze čtyř částí - jaro, léto, podzim, zima.

Spring
from 'The Four Seasons'

Vivace Antonio Vivaldi

Violin

6

11

15

© Copyright 2001 Dr. David Bruce B.A. M.Mus.

Obr. 12.: Notová ukázka skladby *Čtvero ročních dob* – Antonio Vivaldi, část *Jaro*. (Dostupné z: <http://vaznahudba-noty.blog.cz/1211/spring-from-the-four-seasons-jaro-z-ctvero-rocnich-dob>)

Další dílo umělé hudby, které si zde ve spjatosti s tématem ročních dob můžeme zmínit, je například také Beethovenova Pastorální symfonie č. 6. U obou ukávek si můžeme všimnout, že jeden ze skladatelových záměrů byla absence textové složky a vyzdvižení melodicko-harmonické a rytmické

Jsmo si vědomi, že skladeb umělé hudby zaměřené na opěvování přírody či témat týkajících se ročních období je nespočet. V souvislosti s nastíněním našich myšlenek a předání nejdůležitějších informací stručnou formou nám však v této diplomové práci stačily výše uvedené ukázky. Další umělé skladby s podobnými tématy mohou být například ještě *Otevírání studánek* (Bohuslav Martinů), *Roční doby* (Petr Iljič Čajkovskij), *Čtyři roční doby* (Joseph Haydn), *Jarní sonáta* (Ludwig van Beethoven), *Jarní symfonie* (Robert Schumann), *Jaro* (Josef Suk), *Jarní sonatina pro*

klavír a Podzimní symfonie pro orchestr (Vítězslav Novák), Dubnová preludia (Vítězslava Kaprálová).

4.3. Žánrová charakteristika písní s tematikou ročních dob

V následující podkapitole se zaměříme na žánrové dělení písní. Ve zpěvnících se nám podařilo dohledat písně různých žánrů ať již z artificiální, či neartificiální sféry hudby. Do kategorie vysloveně artificiální hudby patří píseň *Touha po jaru* od W. A. Mozarta. Je to však jediná píseň svého druhu, která se ve zpěvnících pro laickou veřejnost dala nalézt. První skupinou, která je velmi početně zastoupena, jsou lidové písně:

*A dyž já pojedu na dolinu orat;
Už je to uděláno;
A když přijde na jaro pohoda;
Oře šohaj, oře;
Mája; Kosí Janko, kosí trávu;
Žalo dívča, žalo trávu;
Šlo děvče na trávu;
Fašanku, fašanku, už je ťa na mále;
Jízda králů;
Ach synku, synku;
To je zlaté posvícení;
Pásla ovečky; Kalamajka;
Pod Doubravou.*

Další kategorii, která je tvořena značně větším počtem písní, jsou písně *umělé*. Ty však nemají ve zpěvnících uvedeného autora.

*Mlád'ata
O jaru
Zvonění
Masopustní rej
Pomlázka
Čarodějnice*

Rozvíjej se poupátko

Jaro

Červencové sluníčko

Babí léto

Léto

Letní vánek

Léto je prima

Už je tu léto

Říjnový den

Podzim

Kde bydlí sníh

Mrazík

Nekonečná zima

Zvířátka v zimě

Sněženka

Bude zima, bude mráz

My tři králové

Následující kategorie bude obsahovat výčet písní nonartificiální hudby. V této kategorii jsme dále vyčlenili méně zastoupenou skupinu *Tramprské písně*:

Vodjíždím;

Píseň, co mě učil listopad;

Jarní kurýr;

Jarní tání

Po tramprských písních jsme vyčlenili dále poměrně více zastoupenou kategorii *populární písně autorské*:

David Dey: Květen nebo máj

Ivan Mládek: Píseň o jaru; Nejkrásnější období je podzim

Zdeněk Svěrák, Jaroslav Uhlíř: Nastává máj; Prázdniny u babičky; Prosinec; Světové Vánoce; Maškarní plesy; Vánoční; Když na les padá sníh; Zář

Jiří Suchý, Jiří Šlitr: Na okně seděla kočka

Karel Černoch: Dva roky prázdnin

Věra Špinarová: Letní ukolébavka

Karel Plíhal: Podzimní

Tomáš Klus: Vločka

Jaromír Nohavica: Ladovská zima

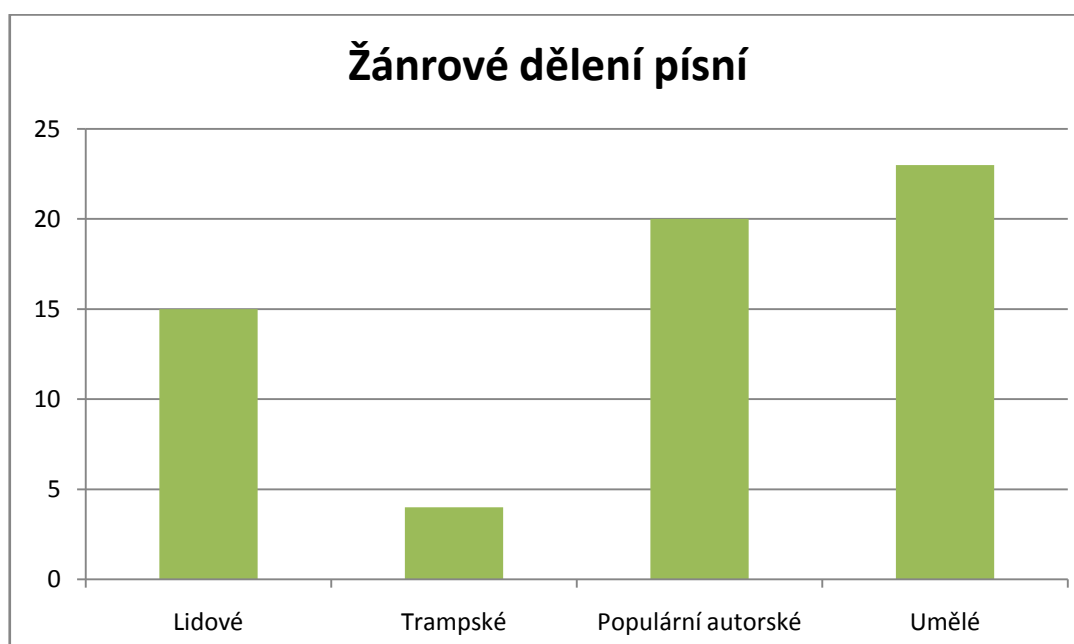
Karel Gott: Všechno spí

Hana Bušíková: Bílá pláň

Hana Zagorová: Zima, zima, zima, zima

Naše vlastní kategorizace proběhla na základě celkového úsudku plynoucího z charakteru písně či zdroje, ze kterého píseň pochází. Nicméně občas byl tento proces z našeho pohledu značně náročný, jelikož charakteristika i zdroje některých písní byly poměrně matoucí. Jak si můžeme všimnout, z dostupných zpěvníků laické veřejnosti se ukázalo, že nejvíce písniček s tematikou ročních dob obsahuje kategorie písní *populární písně autorské* a podkategorie *umělé písně*, nejmenší počet písní měla poté kategorie *trampské písně*. Pro lepší rozlišení uvádíme graf č. 3. *Žánrové dělení písní*.

Graf č. 3.: Žánrové dělení písní

5. Návrh na realizaci tematického hudebního bloku

V následující kapitole se pokusíme navrhnout tematický hudební blok složený ze tří vyučovacích hodin, ve kterých budeme pracovat s tematikou ročních dob. Vyučovací blok bude určen pro věkovou kategorii 11-12 let (6. třída ZŠ). Zároveň se také budeme snažit o realizaci průřezových témat. Ve strukturované tabulce s návrhem na přípravu hodin si popíšeme jednotlivé činnosti, cíle, pomůcky, věkové rozhraní a časové rozpětí jednotlivých hodin, avšak upozorňujeme na to, že text obsahuje pouze návrhy a inspirace pro realizaci aktivit s tematikou ročních dob. Jednotlivé hodiny na sebe tematicky navazují, ale dají se samozřejmě provést i samostatně. Záleží na záměrech a cílech vyučujícího.

Návrh na přípravu tematického hudebního bloku

<u>Tematický okruh-téma:</u> Roční období	<u>Ročník:</u> 6. <u>Časová dotace:</u> 135 minut
<u>Průřezová témata:</u> Osobnostní a sociální výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Environmentální výchova	<u>Mezipředmětové vztahy:</u> přírodopis, zeměpis, tělesná výchova
<u>Cíle vyučovací hodiny:</u> očekávané výstupy: <ul style="list-style-type: none"> - Žák rozumí tomu, co je to roční období a jakým procesem vzniká. - Žák vysvětlí mechanismus pohyb Země kolem Slunce. - Žák si chápe proces vzniku podnebných pásů. - Žák vyjmenuje jednotlivé podnebné pásy. - Žák zná stručnou charakteristiku ročního období jaro. - Žák porovná jednotlivé podnebné pásy. - Žák si uvědomuje proces střídání ročních období a jejich dopad na místo a společnost, ve které žije. dovednosti: <ul style="list-style-type: none"> - Žák je schopen pozorně poslouchat znějící hudbu	

- Žák je schopen se naučit novou písničku.
- Žák zvládne zpívat píseň v doprovodu klavíru nebo kytary.
- Žák interpretuje taneční kroky v rytmu znějící hudby a rozlišuje je.
- Žák vyhledá v notách určené hudební figury.

klíčové kompetence:

- k učení
- komunikativní
- sociální a personální
- k řešení problémů

Učivo: Roční období, píseň Jaro dělá pokusy, Sněženka z cyklu Roční doby (Petr Iljič Čajkovskij)

Výuková metoda: výklad, rozhovor, diskuze, demonstrace, imitace, poslechová činnost

Organizační forma výuky: frontální, skupinová, ve dvojicích

Učební pomůcky, didaktická technika: tabule, fixe (křída), noty, kytara/klavír, PC, reprobedny

Scénář hodiny

činnost učitele min.

I.   Úvod – seznámení s tématem hodin 1

II.   Motivace 10

Skupinová práce

Popis: Žáky rozdělíme do čtyř skupin a každé určíme jedno roční období. Skupiny budou mít za úkol vypsát na papír vše, co je napadne při řešení jejich určeného ročního období. Na závěr proběhne prezentace myšlenek jednotlivých skupin.

III.   Hlavní část 34

1. hodina

a) Teoretická část

- seznámení žáků s termínem *podnebné pásy*, jejich podstata vzniku, následná demonstrace pomocí světla z lampičky a glóbu
- stručná charakteristika jednotlivých podnebných pásů s větším zaměřením na mírný pás
- seznámení žáků s termínem střídání ročních dob, stručná charakteristika jednotlivých období s větším zaměřením na období jaro

b) Písnička *Jaro dělá pokusy Jaroslav Uhlíř*

Dechové cvičení

- hluboký nádech a výdech
- slabé a postupně silné foukání (vítr)

Rozezpívání

- brumendo
- předzpívání a následná imitace žáků slova *jaro* v rozkladu kvintakordu vzestupně

a sestupně po sekundách až do oktávy

- zpěv melodického úryvku *po-ku-sy* po sekundách v rozsahu oktávy

vzestupně a sestupně

Nácvik písničky

- nácvik imitační formou po 3 – 4 taktech

14

4. Jaro dělá pokusy

Živě

1. Ja - ro dě - lá po - ku - sy,
2. U do - prav - ní ce - du - le

vy - str - ku - je kro - ku - sy, dří ve než se vlá - dy cho - pí,
vy - rost - ly dvě ble - du - le, blíz - ko te - le - graf - ní ty - če

vy - str - ku - je pe - ri - sko - py. Než se ja - ro
vy - rost - ly dva pe - tr - klí - če. Mra - ven - ci už

o smě lí, vy - str - ku - je pod - bě - ly. Ty mu a - si do - lů
pra - cu - jou, hol - ky suk - ně zkra - cu - jou. Slun - ce svi - tí, led je

hlá - sí, čerst - vé zprá - vy o po - ča - sí
ten - ký, ja - ro, vem si pod - ko - len - ky.

The musical score is written in G major (one sharp) and 4/4 time. It consists of five staves of music with lyrics underneath. The tempo is marked 'Živě' (Allegretto). The score includes various musical notations such as notes, rests, and bar lines. There are also some annotations above the staff, including 'D', 'A', and 'D/A' with slashes, and a double bar line with a slash.

15

Ja-ro, ja-ro, je to v su-chu, zi-ma už ne-mů-že, zi-ma už ne-mů-že. —

stou-pá, stou-pá tep-lo-ta vzdu-chu a mí-za do rů-že

a mí-za do rů-že. Ja-ro, ja-ro, je to v su-chu, vich-ry už

ne-du-jou, vich-ry už ne-du-jou. — Na-hlas, na-hlas, ne-bo

v du-chu lí-di se ra-du-jou, lí-di se ra-du-jou. —

1. D A / /

2. D FADE OUT A / / D

Mou-chy se ra-du-jou, mou-chy se ra-du-jou!

Koč-ky se ra-du-jou, koč-ky se ra-du-jou!

Obr. 13, 14.: Písnička *Jaro dělá pokusy*. (Dostupné z: <http://blogtextu.xicht.net/akordy-a-noty-997/jaro-dela-pokusy-81>)

2. hodina

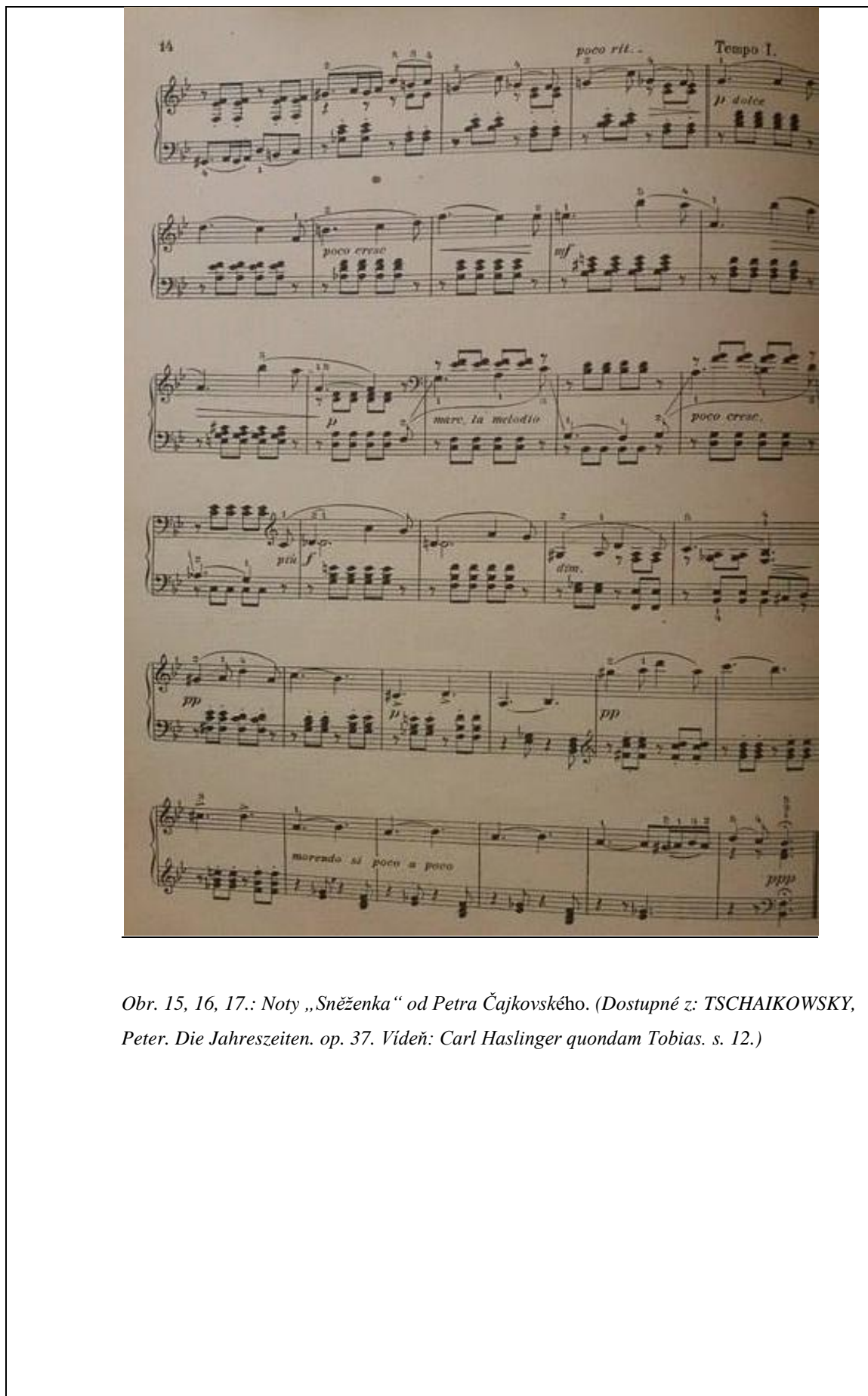
- a) zopakování písničky *Jaro dělá pokusy* 5-10
- b) poslech skladby *Sněžěnka* od Petra Iljiče Čajkovského 35
- stručné seznámení se skladbou - autor, co skladba vyjadřuje
  - poslech nejprve samostatně v lavicích, žáci individuálně kreslí na papír poslechovou dynamickou linku, následný rozhovor (nástrojové obsazení, nálada a charakter skladby)
  - rozdělíme žáky do dvojic, každá dostane noty, skladbu pustíme znovu a žáci se snaží vyhledat místa, která by mohla předznamenávat růst sněžěnky

- kontrola a diskuze nad uvedenými místy
- třetí puštění skladby, sluchové zaměření nad diskutovanými místy a u toho vybarvování obrázku sněženky

con grazia

The image shows a page of musical notation for piano, page 13. The music is written in a 3/4 time signature with a key signature of one flat (B-flat). The tempo and style are indicated as "con grazia". The score consists of six systems, each with a treble and bass staff. The first system begins with a piano (*p*) dynamic. The second system includes a mezzo-forte (*mf*) dynamic. The third system includes a piano (*p*) dynamic. The fourth system includes a piano (*p*) dynamic. The fifth system includes a mezzo-forte (*mf*) dynamic. The sixth system includes a piano (*p*) dynamic and a decrescendo (*dim.*) marking. The notation includes various musical symbols such as slurs, ties, and fingerings.

Obr. 15, 16, 17.: Noty „Sněžinka“ od Petra Čajkovského. (Dostupné z: TSCHAIKOWSKY, Peter. Die Jahreszeiten. op. 37. Vídeň: Carl Haslinger quondam Tobias. s. 12.)

3. hodina

- a) zopakování písničky Jaro dělá pokusy 5
- b) Taneček 30

- děti jsou rozděleni do řad podle prostoru v místnosti, učitel stojí před nimi a probíhá imitace pohybů učitele, pouštíme reprodukovanou hudbu z hudebního nosiče

1 – 8 takt: pochod vpřed a vzad

9-12 takt: spojené ruce před tělem, vlnkovitým pohybem směrem od břicha až nad hlavu ukazujeme *vystřkování periskopů*

13-24 takt: děti utvoří dvojice, chytí se za lokty poskokovým stylem se otáčejí dokola

25 – 35 takt: 1 dvojice dětí utvoří bránu, ostatní se postaví do řady ve dvojicích a bránou začnou prolézat, přičemž na jejím konci utvoří další spojnicí brány. Až se utvoří celá brána, začnou dvojice prolézat od první celým komplexem, dokud neskončí první sloka.

IV. Závěr (zhodnocení hodiny)

10

1. Zhodnocení hodiny
2. Zopakování nových pojmů a úskalí
3. Rozloučení se žáky

Závěr

Existují tradice a písně spjaté s procesem střídání ročních dob? A jak se vlastně lidská společnost na tento přírodní jev adaptovala? V předložené práci jsme se zabývali jevem střídání ročních dob a jeho promítnutím do lidské společnosti, písní a tradic.

V první části jsme si stručně vymezili základní geografické pojmy a termíny, které souvisí se střídáním ročních dob, a také jsme si stručně nastínili charakteristiku jednotlivých podnebných pásů na Zemi.

Druhá kapitola nás prováděla hlubokým zamýšlením se nad chodem společnosti a přírody v jednotlivých ročních obdobích s promítnutím do vývoje lidského života. Stěžejní zde však pro nás bylo nastínění tradic a písní, které byly lidmi pro daná období vytvořeny. Třetí kapitola byla stručně věnována náboženské tematice a seznámením s nejznámějšími církevními oslavami v České republice doplněných o písně, které se k jednotlivým církevním svátkům vztahují.

Ve čtvrté kapitole, jakožto stěžejní části práce, jsme se věnovali písním s tematikou ročních období a jejich podrobnějšímu rozboru. Nasbírané písně z běžně dostupných zpěvníků jsme nejprve rozdělili v tabulce do jednotlivých ročních období, přičemž jsme při následné analýze zjistili, že písně nespádají do daného ročního období svou harmonicko-melodickou hudební složkou, nýbrž spíše stránkou textovou. K tomuto poznatku se nám podařilo jako protiklad najít několik skladeb kategorie vážné hudby, které po stránce harmonicko-melodické tato kritéria zařazení splňují. Dalším zjištěním v této kapitole byl nejvyšší výskyt písní v kategorii zima a jaro, což může být zapříčiněno klidem společnosti po letních a podzimních pracích na polích se spoustou času pro tvorbu písní. Dále se nám podařilo zjistit, že písní opěvujících tematiku přírody je více, než písní opěvujících tradice či svátky. V neposlední řadě jsme určili pro další pedagogickou práci s písněmi věkovou kategorii žáků prvního a druhého stupně základních škol a písně rozdělili podle jednotlivých žánrů. V tomto případě bylo nejvíce písní obsaženo v kategorii *Populární písně autorské*.

Závěr této práce jsme věnovali návrhu tematického bloku použitelného nejen v hodinách hudební výchovy na základní škole, ale také v mnoha dalších institucích věnujících se hudebnímu vzdělávání. Tímto doufáme, že práce bude přínosná pro učitele jako jistý zdroj námětů a inspirací, ale zároveň si neděláme nárok na kompletnost. Snažili jsme se vytvořit několik pohledů a udělat plastický, ne ale zcela

ucelený obraz týkající se tématu ročních dob. I proto zde v tomto kontextu vidíme pole pro další budoucí výzkumy týkající se této tematiky, přičemž by bylo zajímavé se věnovat například podrobnějšímu rozdělení jednotlivých písní do specifitějších věkových skupin. Inspirace a náměty s tematikou ročních dob by se také mohly více rozpracovat pro jiné věkové skupiny, především pro mateřské školy, kde je toto téma jako hlavní tematický celek ve většině případů přímo ve školních plánech. Touto prací jsme však ukázali, že lze s tématem ročních dob pracovat i na prvním a druhém stupni základních škol, a souběžně tak i uplatnit mezipředmětové vztahy a průřezová témata dvou zcela odlišných předmětů – hudební výchova a zeměpis. V dnešní době je nedílnou součástí práce každého učitele vytvářet průřezová témata a snažit se o realizaci mezipředmětových vztahů. Myslím, že tato diplomová práce může být inspirací a přínosem nejen pro učitele těchto dvou předmětů, ale i pro ostatní, kteří hledají inovativní přístupy v dnešní moderní výuce

Shrnutí

Diplomová práce se zabývá tématem střídání ročních dob na Zemi se zaměřením na hudbu a tradice České republiky. Práce popisuje promítnutí tohoto geografického jevu do chodu lidské společnosti a přírody, a také zde spatřuje určitý odraz ve vývojové psychologii člověka. Dále se práce zabývá popisem nejrůznějších tradic a církevních svátků, které se v jednotlivých obdobích odehrávají. Součástí jsou také nasbírané písně rozmanitých žánrů, které se s tematikou ročních dob pojí. Následná analýza těchto písní byla provedena podle různých kritérií týkajících se především jejich hudební stránky. Závěrem v této diplomové práci uvádíme stručnou podobu návrhu několikahodinového vyučovacího bloku, kde uplatňujeme mezipředmětové vztahy hudební výchovy a zeměpisu, a který může sloužit jako inspirace pro další hudební pedagogy.

Summary

The thesis deals with the theme of changing seasons on Earth, with a focus on music and traditions of the Czech Republic. The work describes the projection of this geographic feature to run human society and nature, and here sees a reflection of human developmental psychology. The thesis describes various traditions and religious festivals that take place in different periods. Included are also collected songs in various genres, which is the theme of the seasons govern. Subsequent analysis of these songs were performed by different criteria, particularly with regard to their music sites. Finally, in this thesis design brief appearance several hours of teaching block where we apply interdisciplinary relations of music and geography, and which can serve as inspiration for other music teachers.

Seznam pramenů a literatury

Literatura:

KEEN, Michael. *Světová náboženství*. Praha: Knižní klub Euromedia Group, 2003. s. 86, 87. ISBN 80-242-0983-7

O'CALLAGHAN, Sean. *Malé kompendium světových náboženství*. Praha: Knižní klub Euromedia Group, 2012. s. 35. ISBN 978-80-242-3467-0.

KERN, Hans. *Přehled psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 1992. 296 s. Kapitola Vývojová psychologie, s. 127 – 180. ISBN 80-7178-240-8.

DEMEK, Jaromír, Vít VOŽENÍLEK a Miroslav VYSOUDIL. *Geografie 1: Fyzickogeografická část*. Praha: Pedagogické nakladatelství, 2001. s. 44, 45. ISBN 80-85937-73-5.

BÍČÍK, Ivan a kol. *Příroda a lidé Země: Učebnice zeměpisu pro střední školy*. Praha: Nakladatelství České geografické společnosti, 2001. ISBN 80-85937-73-5.

VEČERKOVÁ, Eva. *Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře*. Praha: Vyšehrad, 2015. s. 12. ISBN 978-80-7429-627-7.

ČAPKA DRAHLOVSKÝ, Josef. *Obyčeje a zpěvy lidu moravského*. Brno: Masarykova Univerzita, 2013. s. 11, 12. ISBN 978-80-210-6628-1.

ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. *Léto a podzim*. Olomouc: Rubico, 2006. ISBN 80-7346-066-1.

THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: Proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0714-6.

ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem: Vývojová psychologie*. 3. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0772-6.

TAGHOLMOVÁ, Sally. *Čtvero ročních období*. Praha: Svojtka a kol., 2003. s. 63. ISBN 80-7237-672-1.

LANDHAMMEROVÁ, Jiřina. *Čtvero ročních dob: V lidové tradici*. Havlíčkův Brod: Petrklíč, 2008. ISBN 978-80-7229-171-7.

PITROVÁ, Pavlína. *Český rok: Lidové tradice a zvyky*. Praha 4: Fragment, 2016. ISBN 978-80-253-2709-8.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2. Praha 7: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1284-9.

Zpěvníky

BĚLÍK, Vratislav. *Horácký zpěvník*. Havlíčkův Brod, 1954.

VAŠÍČKOVÁ, Pavla. *Velký zpěvník lidových písniček*. Ilustroval Josef LADA. Praha: Fragment, 2009. Josef Lada dětem. ISBN 978-80-253-08-06-6.

UHLÍŘ, Jaroslav. *Písničky o zvířatech*. Ilustroval Vlasta BARÁNKOVÁ. Praha: Fragment, 2013. Básničky, říkadla a písničky. ISBN 9788025314586.

ZDENĚK SVĚRÁK, Jaroslav Uhlíř a VLASTA BARÁNKOVÁ. *Když se zamiluje kůň písničky s notami a akordy pro děti i dospělé*. Praha: Fragment, 2004. ISBN 9788072009107.

KULHÁNKOVÁ, Eva. *Taneční hry s písničkami*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0408-4.

ZÍMA, Jan. *Písničková abeceda*. Praha: Fortuna, 2012. ISBN 978-80-7373-094-9.

KLUS, Tomáš. *Já, písničkář II*. Ilustroval Yveta KROUPOVÁ. Praha: CooBoo, 2014. ISBN 978-80-7447.

SUCHÝ, Ondřej. *Písničky z pohádek a dětských filmů*. 2. díl. Cheb, G + W, 1998 : G + W spol. s r.o. ISBN M-706509-12-9.

NOVOTNÁ Dana, JEMELKOVÁ SHEJBALOVÁ Jolana. Zpěvník staršího školáka. Zádveřice: Tiskárna reproprint, 2011.

KRUŽÍKOVÁ, Marie. *Písniček*. Stařeč: INFRA, c2011. ISBN 978-80-86666-35-8.

SVĚRÁK, Zdeněk a Jaroslav UHLÍŘ. *Dětem*. Ilustroval Vlasta BARÁNKOVÁ. Praha: Fragment, 2013. ISBN 978-80-253-1949-9.

PHDR. PAVEL KLAPETEK a DR. FRANTIŠEK MOURYC. *Já, písnička*. Dotisk. Cheb: Music Cheb, 1999. ISBN 8085925028.

DEYL, David. *Počítám*. V Praze: Coobook, 2013. ISBN 978-80-7447-287-9.

MLÁDEK, Ivan. *Zpěvník: největší hity*. Ilustroval Pavel KANTOREK. Praha: Fragment, 2008. Největší hity. ISBN 978-80-253-0565-2.

Zimní a vánoční písně 2. Cheb: G + W, 2010.

SUCHÝ, Ondřej. *Písničky z pohádek a dětských filmů 3*. Cheb: G + W, 2011.

UHLÍŘ, Jaroslav. *Zpěvník: [největší hity]*. 2. vyd. Praha: Fragment, 2011. ISBN 978-80-253-1320-6.

LANGHANS, P. *Já písnička 3*. Cheb: MUSIC CHEB, 1995. ISBN 80-85925-03-6.

KOZÁKOVÁ, S., ZIMA J., MACEK, J. *Já písnička 4*. Cheb: G+W, 2008. ISBN M-706509-66-2.

JÁNSKÝ, P., DVOŘÁK, L. *Já písnička 1*. Cheb: MUSIC CHEB, 1994. ISBN 80-85925-01-X.

Písnička II.: Zpěvník pro II. stupeň základní školy. Cesty. ISBN 80-7181-414-8.

ŠŤASTNÁ, Viky. *Nejkrásnější pohádkové písničky*. Praha: Albatros, 2006. ISBN 8000016389.

DANĚK, Wabi. *Zpěvník: [největší hity]*. Praha: Fragment, 2010. ISBN 978-80-253-0803-5.

ČESKOSLOVENSKÁ MUZIKA SPOL. S R.O. *Velký trampský zpěvník*. Křenovice: Česká Muzika, 2009.

Notový materiál:

TSCHAIKOWSKY, Peter. *Die Jahreszeiten*. op. 37. Vídeň: Carl Haslinger quondam Tobias.

Internetové zdroje:

Otvírání studánek. In: *Metodický list Lísky pro učitele* [online]. Vsetín: Líska, 2012 [cit. 2016-11-27]. Dostupné z: file:///C:/Users/Veronika/Downloads/Methodicky_list_60-otvirani_studanek.pdf

O masopustu. *Povídání Ježka Brtnického o vesnici* [online]. [cit. 2017-02-02]. Dostupné z: <http://brtpichlavec.sweb.cz/tradice/cirkevni/masopust/masopust1.htm>

Pranostiky na 1. ledna - Nový rok. *Pranostik.cz* [online]. 2008 [cit. 2017-02-08]. Dostupné z: <http://www.pranostik.cz/pranostiky-na-1-ledna-novy-rok-4/>

KRUMPOLC, Eduard. *Křesťanství, jeho vznik, rozšíření a současný stav* [online]. Katedra systematické teologie CMTF v Olomouci [cit. 2017-01-21]. Dostupné z: http://www.popup.upol.cz/files/forSchoolsDocuments/CMTF_Krumpolc_2.pd

Náboženské vyznání obyvatelstva. *Český statistický úřad* [online]. Praha [cit. 2017-01-21]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/57004fa0f1>

O masopustu. *Povídání Ježka Brtnického o vesnici* [online]. [cit. 2017-02-02]. Dostupné z: <http://brtpichlavec.sweb.cz/tradice/cirkevni/masopust/masopust1.htm>

PŘÍLOHY

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Schéma oběhu Země kolem Slunce

Příloha č. 2 – Schéma vymezení základních podnebných pásů

Příloha č. 3 – Obřad Otevírání studánek

Příloha č. 4, 5 – Notová ukázka skladby Otevírán studánek od Bohuslava Martinů

Příloha č. 6 – Král v jízdě králů ve Vlčnově

Příloha č. 7 – Krojový průvod obcí Velké Bílovice

Příloha č. 8 – Podíl věřících hlásících se k církvi, náboženské společnosti

Příloha č. 9 – Druhy křesťanství, další církve a jejich rozšíření v Evropě

Příloha č. 10 – Notová ukázka písně Kalamajka

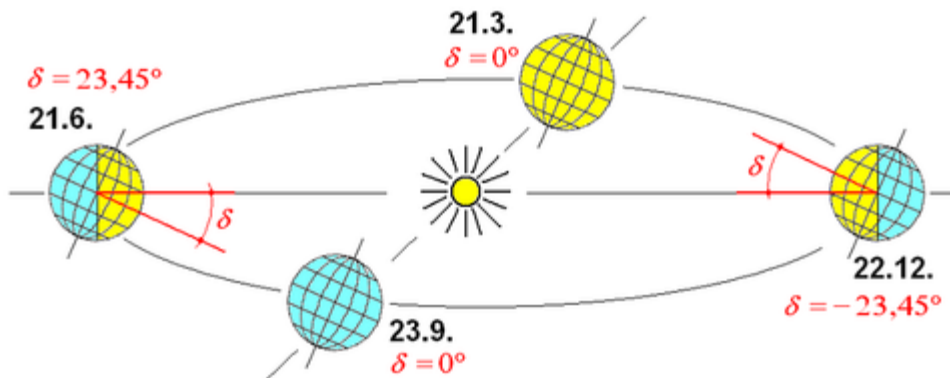
Příloha č. 11 – Ukázka písně Jarní kurýr

Příloha č. 12 – Notová ukázka skladby Čtvero ročních dob – Antonio Vivaldi, část Jaro

Příloha č. 13, 14 – Písnička Jaro dělá pokusy

Příloha č. 15, 16, 17 – Noty Sněženka od Petra Čajkovského

Příloha č. 1.: Schéma oběhu Země kolem Slunce. (Dostupné z: <http://stavba.tzb-info.cz/denni-osvetleni-a-osluneni/8381-deklinace-slunce-v-prubehu-desetileti>)

Příloha č. 2.: Schéma vymezení základních podnebných pásů. (Dostupné z: <http://malotridka.lusa.cz/vlastiveda/evropa/planeta-zeme/>)

Příloha č. 3.: Obřad Otevírání studánek. (*Dostupné z:*
<http://www.ireceptar.cz/zajimavosti/tipy-na-vylet/otvirani-studanek-cisteni-pramenu-pekny-lidovy-zvyk-slavnost-i-kantata/>)

Příloha č. 4, 5.: Notová ukázka skladby Otvírání studánek od Bohuslava Martinů.

(Dostupné z: <https://www.clarina.cz/otvirani-studanek-bohuslav-martinu-ssa-partitura-instrumentalni-hlasy>)

OTVÍRÁNÍ STUDÁNEK
OPENING THE WELLS
DAS MAIFEST DER BRÜNNLEIN

B. MARTINŮ (1890–1959)

Ensemble (Ženský hlas)

Písně o studánce rubínové. Verše napsal Miloš Bureš a hudbu Bohuslav Martinů, oba z Poličky. Martinů věnoval skladbu básníkovi za jeho lásku k studánkám. Obě jí věnují Polička, Vysoká, Sýkovec a Tři studně. Napsáno v roce 1955.

Recitation (samas' i solo)

Songs of the ruby woodland spring. The words were written by Miloš Bureš and the music by Bohuslav Martinů, both of them natives of Polička. Martinů dedicated this work to Bureš in return for the love the poet feels for the woodland wells. Both dedicated their songs to Polička, the Moravian Highlands, Sýkovec and the Three Wells. Written in the year 1955.

Rezitation (Frauenstimme)

Gesänge vom Rubinalein. Verse verfaßt von Miloš Bureš, Musik von Bohuslav Martinů, beiden aus Polička. Martinů widmete die Komposition dem Dichter für dessen Liebe zu den Brunnlein. Beide widmen sie Polička, der Vysoká, dem Sýkovec und den Dreibrunn. Geschrieben im Jahre 1955.

Poco allegretto

The musical score is arranged in a system with the following parts from top to bottom: Soprano solo, Alto solo, Baryton solo, Sopraní, Ahi, Violino I, Violino II, Viola, and Piano. The tempo is marked 'Poco allegretto'. The vocal parts (Soprano, Alto, Baryton, Sopraní, Ahi) are mostly silent, indicated by horizontal lines. The instrumental parts (Violino I, Violino II, Viola, Piano) contain musical notation. The Violino I part has a melodic line with some grace notes, while Violino II and Viola have more rhythmic, accompanimental patterns. The Piano part is mostly silent.

Moderato

S. *f*
 Kdýž stu - dán - - ku a struž - ku vy - či - stí - li,
 When the pool and the rill were clear and free there
 Als die Kla - - re nicht mehr war schlamm - um - fan - gen,

A.
 Kdýž stu - dán - - ku vy - či - stí - li
 Als wie klar, - - - nicht schlamm - um - fan - gen,

Viol. I.
 Viol. II.
 Vla.

Piano

Moderato

S.
 vy - trysko z hl - bin to - lík u - ta - je - ná sí - ly, že se vo - dy
 burst from the depths a flood of hid - den strength and po - wer, the spellbound banks
 bell aus den Tie - fen lang - ge - hehl - te Kräf - te sprangen, schwell der Quell hoch,

A.

Viol. I.
 Viol. II.
 Vla.

Piano

Příloha č. 6.: Král v jízdě králů ve Vlčnově. (Dostupné z: <http://zlin.cz/513930n-vlcnov-zazije-tradicni-jizdu-kralu>)

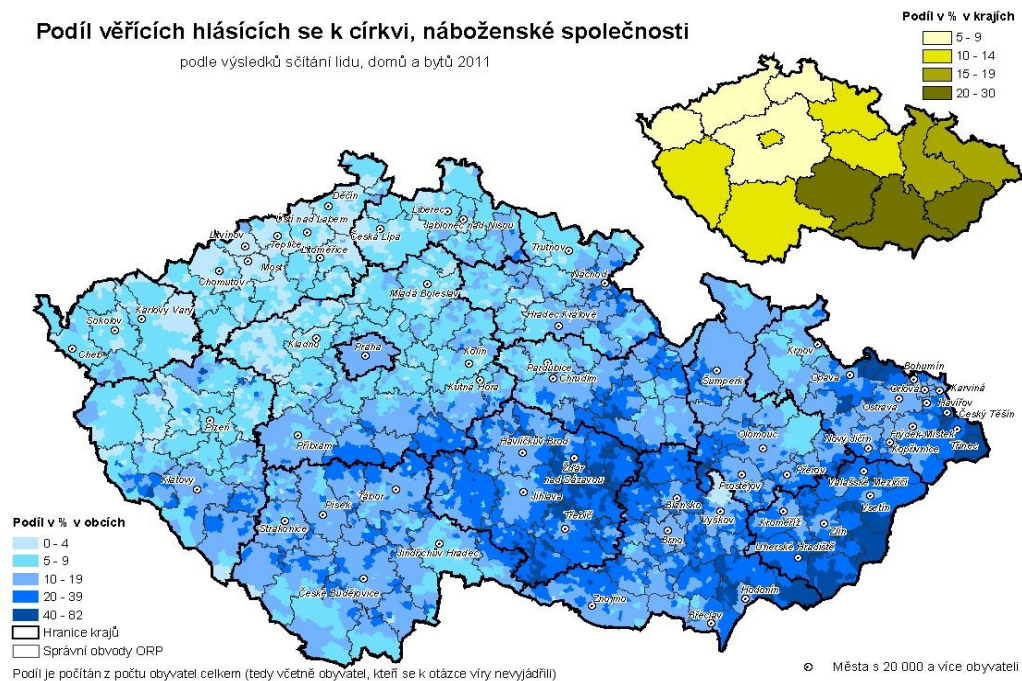

Příloha č. 7.: Krojový průvod obcí Velké Bílovice. (Dostupné z: <http://www.sazenice-revy.cz/hody-velke-bilovice>)

Příloha č. 8.: Podíl věřících hlásících se k církvi, náboženské společnosti. (Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20534544/verici1.jpg/f512a8d9-86b0-4ed6-8a75-56d07cc6069e?version=1.0&t=1418274773596>)

Příloha č. 9.: Druhy křesťanství, další církve a jejich rozšíření v Evropě. (Dostupné z: <http://slideplayer.cz/slide/3238522/>)

NÁBOŽENSTVÍ V EVROPĚ

(AS 51, ADEČ 17, ADS 38-39)

Příloha č. 10.: Notová ukázka písně Kalamajka. (Dostupné z: <http://malotridka.wz.cz/18-hudebni-vychova/na-svatbe/>)

1. Ka - la - maj - ka, mik, mik, mik, o - že - nil se ko - mi - ník.
vzal si že - nu E - li - šku, v roz - tr - ha - ném ko - žíš - ku.

2. Kalamajka pěkná věc,
když je zima, šup na pec,
když je teplo, šup dolů,
kalamajku tancuju.

Příloha č. 11.: Ukázka písně Jarní kurýř. (Dostupné z: *Československá muzika spol. s r.o. Velký trampský zpěvník. Křenovice: Česká Muzika, 2009, s. 50.*)

JARNÍ KURÝŘ

Hraje a zpívá: Miki Ryvola a Nezmaři

1. Dunění kopyt večer slýchávám,
údolím jarní kurýř jede k nám,
v peřejích řeka zvoní a jarem vítr voní,
přijíždí jarní kurýř, dobře ho znám,
ví, celej kraj to ví, veze nám jaro
v brašně sedlový.

2. Zase jdou krajem vánky voňavý,
vobouvám svoje boty toulavý, dobře víš,
moje milá, i kdybys' víla byla,
tyhle toulavý boty nezastaví, mám
boty toulavý ty ani kouzlem nezastaví.

3. Musím jít, mraky táhnou nad hlavou,
musím jít stopou bílou toulavou, neplakej,
že se ztratím, já do roka se vrátím,
prošlapám cestu domů jarní travou, víš,
ty to dobře víš, ty moje boty nezastavíš.

Příloha č. 12.: Notová ukázka skladby Čtvero ročních dob – Antonio Vivaldi, část Jaro.
(Dostupné z: <http://vaznahudba-noty.blog.cz/1211/spring-from-the-four-seasons-jaro-z-ctvero-rocnich-dob>)

Free sheetmusic from www.8notes.com

Spring
from 'The Four Seasons' Antonio Vivaldi

Vivace

Violin

6

11

15

© Copyright 2001 Dr. David Bruce B.A. M.Mus.

Příloha č. 13, 14: Písnička Jaro dělá pokusy. (Dostupné z

<http://www.zsmsvir.cz/matrska-skola/napadnicek/napadnicek-pisnicky/>)

14

4. Jaro dělá pokusy

Živě

1. Ja - ro dě - lá po - ku - sy,
2. U do - prav - ní ce - du - le

vy - str - ku - je kro - ku - sy, dří ve než se vlá - dy cho - pí,
vy - rost - ly dvě ble - du - le, blíz - ko te - le - graf - ní ty - če

vy - str - ku - je pe - ri - sko - py. Než se ja - ro
vy - rost - ly dva pe - tr - klí - če. Mra - ven - ci už

o smě lí, vy - str - ku - je pod - bě - ly. Ty mu a - si do - lů
pra - cu - jou, hol - ky suk - ně zkra - cu - jou. Slun - ce sví - tí, led je

hlá - si _____ čerst - vě zprá - vy o po - ča - si
ten - ký _____ ja - ro, vem si pod - ko - len - ky.

Ja-ro, ja-ro, je to v su-chu, zi-ma už ne-mů-že, zi-ma už ne-mů-že. —

stou-pá, stou-pá tep-lo-ta vzdu-chu a mí-za do rů-že

a mí-za do rů-že. Ja-ro, ja-ro, je to v su-chu, vich-ry už

ne-du-jou, vich-ry už ne-du-jou. — Na-hlas, na-hlas, ne-bo

v du-chu li-di se ra-du-jou, li-di se ra-du-jou. —

2. D FADE OUT A D

Mou-chy se ra-du-jou, mou-chy se ra-du-jou!

Koč-ky se ra-du-jou, koč-ky se ra-du-jou!

Příloha č. 15, 16, 17: Noty Schneeglöckchen od Petra Čajkovského. (Dostupné z: *TSCHAIKOWSKY, Peter. Die Jahreszeiten. op. 37. Vídeň: Carl Haslinger quondam Tobias. s. 12.*)

N° 4 April
Schneeglöckchen
Perce-neige   Snow-drops

Peter Tschaikowsky Op. 37 No. 4

Allegretto con moto e un poco rubato

p dolce   *poco cresc.*

mf   *p* *marc. la melodia*

poco cresc.   *più f*

p   *poco cresc.*

con grazia

The image shows a page of musical notation for piano, consisting of six systems of staves. The notation includes treble and bass clefs, various musical symbols like dynamics (p, pp, dim), and fingerings. The piece is marked 'con grazia'. The first system starts with a piano (p) dynamic. The second system has a piano (p) dynamic. The third system has a piano (p) dynamic. The fourth system has a piano (p) dynamic. The fifth system has a piano (p) dynamic. The sixth system has a piano (p) dynamic. The notation includes various musical symbols like dynamics (p, pp, dim), and fingerings. The piece is marked 'con grazia'.

poco rit. **Tempo I.**
♩ dolce

poco cresc. *mf*

♩ *more la melodia* *poco cresc.*

più f *dim.*

pp *pp*

morendo si poco a poco *ppp*

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Veronika Ševelová
Katedra:	Hudební výchovy
Vedoucí práce:	PaedDr. Lena Pulchertová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2017

Název práce:	Roční období a jejich tradice jako náměty a inspirace pro hudební pedagogy
Název v angličtině:	Seasons and traditions as a theme and inspiration for music teachers
Anotace práce:	Práce obsahuje pět částí, které se dále člení. První část pojednává o geografických termínech spjatých s jevem střídání ročních dob. Druhá část se věnuje chodu společnosti a přírody ve spjatosti se střídáním ročních období, a také tradicím a písním České republiky. Třetí kapitola obsahuje církevní svátky a tradice. Čtvrtá kapitola je věnována analýze písní podle daných kritérií. Poslední kapitola se zaměřuje na návrh vyučovacího bloku s tématem ročních dob a realizují se v něm mezipředmětové vztahy mezi hudební výchovou a zeměpisem.
Klíčová slova:	roční doby, píseň, tradice, hudební výchova, geografie
Anotace v angličtině:	The thesis contains five parts, which are further divided. The first part deals with the geographical terms associated with the phenomenon of changing seasons. The second part is dedicated to running the company and the nature of connection between the change of seasons, and the traditions and songs of the Czech Republic. The third chapter includes religious holidays and traditions. The fourth chapter is devoted to analyzing the songs according to given criteria. The last chapter focuses on the design of the teaching block with the theme of the seasons and implement it in interdisciplinary relationship between music education and geography.
Klíčová slova v angličtině:	seasons, song, tradition, music, geography
Přílohy vázané v práci:	17.
Rozsah práce:	73 stran
Jazyk práce:	čeština